

1.	1. Onvoldoende onderbouwing van het aangewezen zoekgebied De argumentatie voor het aangewezen zoekgebied in de Omgevingsvisie Tynaarlo is onvoldoende onderbouwd. Er ontbreekt een duidelijke analyse waarom dit gebied is gekozen, terwijl alternatieven onvoldoende zijn onderzocht. De keuze lijkt willekeurig, zonder transparante motivering. Daarmee worden nieuwe besluiten op onvoldoende fundament genomen. We hebben contact gehad met partijen die blijkbaar onderhavig hebben geadviseerd en geven aan daarin niet positief te hebben geadviseerd. Dit zoekgebied krijgt het oordeel geïsoleerd, terwijl de gemeente dit zelf heeft veroorzaakt en – ondanks eerdere beloften- geen interventies heeft genomen.
	De onderbouwing voor het aangewezen zoekgebied is beschreven in bijlage 4 van het ontwerp-beleidskader zon op land. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
2.	2. Onvoldoende participatie en draagvlak De participatie rondom de totstandkoming van het ontwerp beleidskader is onvoldoende zorgvuldig verlopen. Inwoners, omwonenden en belangenorganisaties zijn pas in een (te) laat stadium betrokken, waardoor er geen sprake (meer) was van een open en transparant proces zoals de Omgevingswet dat verlangt. Dit in tegenstelling tot de plannen over de snelfietsroute waar de uitnodigingen ruim van te voren in de bus lagen. Daardoor konden deelnemers geen goed geïnformeerde afweging maken of reële alternatieven aandragen.
	Bewoners en belanghebbenden zijn vanaf de start van het participatieproces uitgenodigd om deel te nemen aan diverse bijeenkomsten. Ook is een extra bijeenkomst georganiseerd over het onderdeel Energielandschap op verzoek van de bewoners om extra uitleg te krijgen over diverse onderwerpen, waaronder de Omgevingsvisie. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

3.	3. Aantasting van het Nationaal Park Drentsche Aa en het landschap Een belangrijk deel van het grondgebied van Tynaarlo maakt onderdeel uit van het unieke landschap van het Nationaal Park Drentsche Aa. Dit gebied staat bekend om zijn openheid, kleinschalige verkaveling, historische landschapsstructuren en cultuurhistorische waarde. In de directe omgeving van de locaties waar zonnevelden worden overwogen ligt bovendien het cultuurhistorische zandpad Groningerweg, een route waarop volgens historische bronnen al rond het jaar 600 na Christus monniken liepen. Aan dit zandpad ligt ook het historische perceel van de voormalige tuinbouwkolonie Filadelfia, dat een belangrijk onderdeel vormt van het lokale erfgoed. De aanleg van grootschalige zonnevelden in deze omgeving vormt een directe inbreuk op deze cultuurhistorische en landschappelijke waarden. Het ontwerp beleidskader biedt hiervoor onvoldoende bescherming en houdt geen rekening met de bijzondere status van dit gebied binnen het Nationaal Park en binnen de nationale landschapsstructuren. Daarmee komt het beleid in strijd met het uitgangspunt van zowel de Provinciale Omgevingsvisie Drenthe als het Rijksbeleid voor Landschap en Erfgoed.
	De ligging aan de rand van het Nationaal Park Drentsche Aa vraagt inderdaad om een zorgvuldige invulling. Uit het onderzoek Landschap met Energie van 2018 blijkt dat een Energielandschap aan de rand van het Nationaal Park in dit zoekgebied acceptabel is. Het volgende is in het onderzoek te lezen; <i>‘Als er één gebied in het NP Drentsche Aa is dat zich leent voor een (gedeeltelijke) inrichting als energielandschap dan is dat rond Vries en Tynaarlo.’</i> Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
4.	5. Onduidelijke en te vage voorwaarden omtrent landbouwgrond, stikstof en biodiversiteit Het ontwerp beleidskader stelt dat eigenaren/ boeren van landbouwgronden - om de zonneparken heen - moeten voldoen aan voorwaarden met betrekking tot stikstof, bemesting, spuiten, gif en biodiversiteit. Het is onduidelijk om welke gronden het gaat en de eigenaren aan deze voorwaarden willen voldoen. Dit is heel belangrijk voor ons, omdat ons woongenot sinds de bekendmaking behoorlijk aangetast en onveilig is door een bepaalde landeigenaar. Dit heeft al tot diverse meldingen en aangifte geleid. De voorwaarden moeten dus voor ons en de landeigenaren 100 procent duidelijk zijn en ook hoe er gehandhaafd gaat worden om nog meer spanning te vermijden. Dit valt onder de zorgplicht van de Gemeente Tynaarlo.
	Het ontwerp-beleidskader biedt drie keuzemogelijkheden om meerwaarde voor natuur te realiseren. Eén van de mogelijkheden is om dat binnen de agrarische gronden te realiseren. In alle gevallen moet worden aangetoond wat de meerwaarde voor natuur is. De maatregelen maken onderdeel uit van het projectplan, de vergunningaanvraag evenals het monitoringplan. Dat is beschreven op pagina 46. Op die manier kan handhaving op de maatregelen plaatsvinden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

5.	6. Onduidelijke en onevenwichtige compensatieregeling voor natuur- en biodiversiteitsdoelen Het ontwerp beleidskader bevat een achterdeurscenario waarbij biodiversiteit en natuurdoelen elders gerealiseerd kunnen worden als deze niet ter plaatse kunnen worden bereikt. Dit schaadt de directe leefomgeving en is vaag en onvoldoende controleerbaar en onevenwichtig. Deze constructie betekent in de praktijk dat de directe woon- en leefomgeving van bewoners in het zoekgebied wordt belast met de negatieve gevolgen van de zonnenvelden (zoals verlies aan openheid, uitzicht en natuurwaarden en natuurbeleving), terwijl de beloofde "winst" voor biodiversiteit elders zou kunnen plaatsvinden — zonder garantie op daadwerkelijke uitvoering. Hiermee wordt de kernambitie van het beleid ondermijnd en ontstaat een oneerlijk evenwicht tussen lasten en baten. De gemeente dient te waarborgen dat ecologische en landschappelijke meerwaarde <u>ter plaatse wordt gerealiseerd</u> en niet via een vage compensatie elders. Anders is het beleid in strijd met het evenredigheidsbeginsel⁴ en het vereiste van zorgvuldige belangenafweging.
	De maatregelen vinden binnen het Energielandschap plaats waardoor die altijd ten goede komen aan de leefbaarheid en de beleving van de bewoners in het gebied. De genoemde kernambitie van het beleid wordt daarmee binnen het Energielandschap en in de woonomgeving gerealiseerd. Zie verder de reactie op zienswijze 4. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
6.	7. Onvoldoende toepassing van de Zonneladder Het ontwerp beleidskader wijkt af van de door de ministers De Jonge en Jetten vastgesteld Zonneladder. Deze schrijft een duidelijke voorkeursvolgorde voor, waarbij pas als allerlaatste zonnepanelen op (open) landschap kan worden toegepast. De zonneladder is ontworpen om te voorkomen dat waardevolle landbouwgrond wordt gebruikt voor zonneparken, zodat deze beschikbaar blijft voor voedselproductie. Het ontwerp beleidskader maakt het echter relatief eenvoudig om zonnenvelden in open buitengebied te realiseren. Hiermee wordt de Zonneladder feitelijk genegeerd, terwijl dit instrument juist bedoeld is om zorgvuldig ruimtegebruik en landschapsbescherming te waarborgen als gezegd. Afgelopen periode hebben we in overleg met eigenaren bedrijventerrein en bewijsbare signalen dat de gemeente Tynaarlo niet tot nauwelijks heeft ingezet om de Zonneladder (pro)actief in te zetten. Sterker nog nieuwe gebouwen op het bedrijventerrein hebben nog steeds geen zonnepanelen.
	De gemeente heeft zich de afgelopen jaren door middel van verschillende projecten en acties ingezet om zonnedaken bij ondernemers en agrariërs te stimuleren en blijft dat doen. Daarbij worden maatwerkadviezen geleverd. Dat het doel voor zon op grote daken nog niet is gerealiseerd heeft te maken met vergoedingen voor teruggeleverde stroom, terugleverboetes, netgongestie, draagkracht dak, verzekeraarbaarheid, onzekerheid over toekomstige ontwikkelingen en regelgeving. We zetten tegelijkertijd in op het realiseren van de ambities van zon op dak en zon op land. Afwachten tot het doel van daken is gerealiseerd zou tot ongewenste vertragingen leiden van de energietransitie in onze gemeente. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

7.	8. Onvoldoende inzicht in alternatieven en economische haalbaarheid Het ontwerp beleidskader gaat niet in op de economische uitvoerbaarheid van de beoogde zonnevelden. Er is geen onderbouwing gegeven van het businessmodel dat de realisatie van dergelijke projecten mogelijk zou maken, noch van de verhouding tussen kosten en baten. In het bijzonder is niet inzichtelijk hoe de aanleg van de benodigde kilometerslange elektriciteitskabels financieel wordt gedragen.
	Het beleidskader bevat bewust geen business case voor zonneparken. Een businesscase voor zonneparken geeft slechts een momentopname van de financiële haalbaarheid. Het opstellen daarvan is de verantwoordelijkheid van initiatiefnemers, die op basis daarvan een investeringsbeslissing nemen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
8.	9. Conclusie en verzoek Gezien bovenstaande achten wij het ontwerp beleidskader in de huidige vorm onvoldoende in balans met belangen van landschap, natuur, cultuurhistorie, recreatie en leefbaarheid inwoners. Wij verzoeken de gemeente Tynaarlo om: ○ Zonnevelden in of nabij het Nationaal Park Drentsche Aa uit te sluiten; ○ De Zonneladder strikt te volgen; ○ Eerst in te zetten op dak- en infrastructuuroplossingen; ○ Het beleid in lijn te brengen met de Variantenstudie en de Snelfietsroute Assen–Groningen; ○ Duidelijke en controleerbare voorwaarden op te nemen voor landbouwgronden en biodiversiteit; ○ Ecologische meerwaarde ter plaatse te realiseren; ○ Economische en technische haalbaarheid te waarborgen; ○ Een transparant participatieproces te organiseren.
	Er is een gemotiveerde keuze gemaakt voor het zoekgebied, die bij een zorgvuldige invulling de belangen van het Nationaal Park Drentsche Aa niet schaadt. Daarom sluiten wij het gebied ook niet uit. Het participatieproces voor de gebiedsvisie en het samenhangende ontwerp moet voldoen aan de spelregels in het beleidskader voor inwonersparticipatie. Zie verder de reacties op zienswijze 1 t/m 7. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
9.	1. De opgave is onduidelijk en te ruim De verhouding tussen de opgave van grootschalige zonneparken en de dorpsinitiatieven heeft een onduidelijke doorwerking. Gesteld wordt dat de dorpsinitiatieven in mindering gaan op de grootschalige zonneparken. Maar in de tijd gezien loopt dat nooit gelijk op en dreigt een groot beslag op open ruimte in de deelgebieden Zuid en Noord.

	Het principe is dat vergunningaanvragen op volgorde van binnenkomst worden behandeld. Zodra er 101 ha aan vergunningen voor zonneparken in de gemeente is afgegeven, kunnen geen nieuwe vergunningen meer worden afgegeven. Overigens zijn er op grond van de provinciale omgevingsverordening ontheffingen mogelijk voor kleine Zonneparken tot 2,5 ha als de 101 ha is bereikt. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
10.	2. De zonneladder is niet goed toegepast De prioriteiten zijn onjuist gesteld. Initiatieven voor grootschalige parken passen niet in landelijk beleid, aangezien er door rijksoverheid minder ruimte wordt gegeven aan zonneparken op landbouwgrond. Bovendien gaven ondernemers op het bedrijventerrein Vriezerbrug aan dat er op het terrein zelf nog ruimte is.
	De provincie Drenthe gaat er vanuit dat onder strenge voorwaarden zonneparken op landbouwgrond nog mogelijk zijn als dat noodzakelijk is om de energiedoelstellingen van de RES-Drenthe (Regionale Energie Strategie) te kunnen halen. Zonnepanelen op het bedrijventerrein zien wij als koppelkans voor het Energielandschap, wat bij de voorbereiding van de gebiedsvisie en het ontwerp in beeld kan worden gebracht. Overigens is er voor zon op dak een aparte RES-doelstelling te realiseren. Realisatie van zon op dak wordt niet meegeteld bij het realiseren van het RES-doel voor zon op land. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
11.	3. Belang agrarisch gebied onvoldoende meegewogen Bij de pijlers ontbreekt de landbouw. Het zoekgebied heeft belangrijke agrarische functies die met een zonnepark verdwijnen. Bovendien leveren de randvoorwaarden voor landbouw buiten het zonnepark een aanzienlijke beperking op (stikstofvermindering; verschraving van de bodem; geen kunstmest en geen drijfmest; een overstap van monocultuur naar een biodivers) met als gevolg dat landbouw onmogelijk wordt gemaakt. Dat er landbouwers zijn die in de toekomst evt. mee willen werken doet daar niet aan af.
	De realisatie van zonneparken heeft gevolgen voor de plaatselijke landbouw. Voor de betreffende grondeigenaren is dat overigens een vrijwillige keuze. Het beleidskader biedt agrariërs de (vrijwillige) keuze om meerwaarde voor natuur binnen het zonnepark, dan wel er buiten te realiseren. Als meerwaarde voor natuur binnen, of direct om het zonnepark wordt gerealiseerd kan de huidige bedrijfsvoering worden voortgezet. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
12.	4. Versnippering van het Noordelijk zoekgebied Rekening houdend met beperkingen van aanwezige bebouwing, water, groenstroken is er in noordelijk deel een relatief klein gebied beschikbaar, tussen de twee sluizen gaat het om een veel kleiner aantal hectares dan het hele noordelijk zoekgebied. Tussen de sluizen ligt het lintdorp De Punt (landelijk bekend) langs beide zijden van het Noord Willemskanaal met woningen en boerderijen aan de Groningerstraat en de Kanaaldijk met zicht over het landschap naar de A28. Dit zicht over het kanaal, de snelfietsroute en de weilanden moet niet verdwijnen door een zonnepark.
	Bij de voorbereiding van de gebiedsvisie en het ontwerp moet duidelijk worden waar en hoeveel ha zonnepark kan worden gerealiseerd. Waarden als openheid en zicht vanuit woningen is een belangrijk aandachtspunt, waarvoor spelregels zijn geformuleerd. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

13.	5. Gebrekkige participatie De participatie tot op dit moment is gebrekkig verlopen. Er zijn geen verslagen van de bijeenkomsten en de resultaten met een reactie zijn niet in beleidsstuk terug te vinden (anders dan een paar losse citaten) en zijn daarmee overgeslagen en blijkbaar niet relevant. Van draagvlak laat staan co-creatie is nog geen enkele sprake. Eerder is er een valse start door terug te grijpen op omgevingsvisie en de ideeën als onwrikbaar te presenteren.
	De link naar de relevante verslagen zijn inmiddels aan de indiener van de zienswijze gemaaild. De Omgevingsvisie is tot stand gekomen op basis van een uitgebreid participatieproces en democratische besluitvorming door de gemeenteraad. Het beleidskader gaat over de spelregels om plannen voor zonneparken te kunnen beoordelen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
14.	6. Wie krijgt het straks voor het zeggen Ook bij zonneparken op land is het streven 50% lokaal eigendom te realiseren en investeerders van buiten de gemeente pas als laatste te betrekken. Welke invloed heeft het op de realisatie als er zich initiatiefnemers van buiten melden? De kans is groot dat die voorrang krijgen en dat invloed van bewoners bij het vervolg kleiner wordt.
	Zonneparken bij dorpen moeten initiatieven voor en door het dorp zijn. Voor de grote zonneparken in het zoekgebied geldt dat gestreefd moet worden naar 50% lokaal eigendom. Dat kan bijvoorbeeld door een lokale energiecoöperatie. De gemeente onderzoek de mogelijkheid om zelf een sociaal zonnepark te realiseren, waarbij de opbrengsten ten goede komen aan sociale doelen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
15.	7. Scherper zicht op het vervolg Het gaat bij het beleidskader om spelregels en richtlijnen. Die mogen toekomstige betrokkenheid en zeggenschap niet in de weg gaan zitten. Al te gemakkelijk kunnen plannen gehonoreerd worden met een beroep op vastgesteld beleid als een gepasseerd station.
	Het beleidskader geeft spelregels voor het vervolgtraject. Dat vervolgtraject start met het opstellen van een participatieplan door de initiatiefnemer(s). Daarbij worden bewoners en belanghebbenden betrokken. De gemeente toetst of daarbij of aan de spelregels wordt voldaan. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
16.	Energie transitie. Energie transitie is anno 2025 belangrijk om onze samenleving te verduurzamen, mits deze geleidelijk plaats gaat vinden, op het juiste schaalniveau, en als alle hiermee samenhangende componenten in de transitie keten, functioneel zijn afgestemd. Helaas moeten we constateren dat het voorliggende ontwerp beleidskader, "Zon op Land," meer het karakter draagt van een gelikte verkoop brochure van ontwikkelaars, grondeigenaren en beleggers, dus voor het grootkapitaal.
	Het beleidskader is erop gericht om landschappelijke inpassing en lokale betrokkenheid van bewoners en belanghebbenden zo goed mogelijk te borgen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

17.	Historisch perspectief. Mogelijk dat het aan uw aandacht ontsnapt is, maar de huidige gemeente Tynaarlo is in 1998 ontstaan uit een samenvoeging van de oude gemeenten Vries, Eelde en Zuidlaren, als groene long gemeente tussen de stedelijke agglomeraties van Groningen en Assen. Hier lag ruimtelijke planning en visie aan ten grondslag. Het logo van de gemeente Tynaarlo de boom, symboliseert het waardevolle landschap en daarmee het zachte deel van de energietransitie. Het zijn juist de landschappelijke kenmerken van deze gemeente, coulissen landschap, landgoederen, meren, beeldbepalende laanbeplanting en cultuurhistorie die de gemeente Tynaarlo, in de kop van Drenthe zo uniek maken. Daar past op geen enkele wijze een visieloos zonnepark in op het schaalniveau zoals voorgesteld in het ontwerp beleidskader “zon op Land” De betekenis van een groene longfunctie van de gemeente Tynaarlo tussen de stedelijke agglomeraties van twee steden, is in het kader van de regiovisie en de volksgezondheid door de loop der jaren alleen maar belangrijker geworden. De omgevingswaarde van het woongebied zoals voor omschreven in deze gemeente is economisch gezien een unique selling point,. Getuige de grote belangstelling voor de wijk Ter Borg, financieel gezien” de gouden kip” van de gemeente.
	Wij zijn het met u eens dat het wonen in het groen een sterk punt van onze gemeente is en dat we de groene long zijn tussen Assen en Groningen. Toch wordt ook aan landelijke gemeenten een bijdrage gevraagd aan de energietransitie door ruimte te bieden aan hernieuwbare energie zoals zonneparken en windturbines. Binnen Drenthe zijn daar afspraken over gemaakt binnen de RES (Regionale Energie Strategie). Wij zijn van mening dat de bijzondere waarden binnen onze gemeente samen kunnen gaan met een bijdrage aan de energietransitie. De landschappelijke waarden in onze gemeenten vragen daarbij om een zorgvuldige benadering. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
18.	Omgeving psychologie Het is juist de omgeving psychologie die in toenemende mate bepalend is voor het woongenot, en dus de gemeente Tynaarlo financieel rendement oplevert. Klimaatverandering, opwarmende steden en gebrek aan groen in stedelijke gebieden dwingen de bewoners om zodra het kan, erop uit te trekken. Een voorbeeld heel dicht bij huis, is de boerderijcamping Lindenhoeve. Heel veel bewoners uit de stad Groningen, maar inmiddels ook vele rand stedelingen, zoeken nabij het Nat park Drentse Aa, de rust en de natuur om te genieten van zon, wind, water, en vormen een bijdrage aan de recreatieve en economische ontwikkeling van de regio. En juist pal tegenover deze camping meent de gemeente Tynaarlo een industrielandchap(energielandchap) te moeten ontwikkelen. Een grotere vergissing en contrast is niet voor te stellen!!!
	Wat in onze reactie gesteld is voor het onderwerp wonen, geldt ook voor recreëren. We zijn van mening dat ook deze functie verantwoord te combineren is met ontwikkelingen voor de energietransitie. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

19.	Participatie proces . Reeds op 9 november 2022 heeft ondergetekende ingesproken bij het voorontwerp omgevingsvisie waarbij bezwaar is ingebracht tegen zonneparken in het onderhavige gebied. (geregistreerd bij de gemeente inspreker nr 4) Het door de gemeente Tynaarlo recent ingestelde participatieproces, draagt allesbehalve een democratisch karakter, omwonenden voelen zich niet serieus genomen , overvallen. Zowel tijdens de startbijeenkomst op 14 mei in café onder de linden in Vries, als tijdens de excursie waarbij omwonenden de vlag half stok hing, waren de meningen van de bezoekers voornamelijk negatief over de gepresenteerde plannen. In het document beleidskader voor “zon op land” worden passages genoemd uit de werksessies, deze staan echter haaks op de uitspraken van de bezoekers. (het voelt alsof je bij een totaal andere bijeenkomst bent geweest) emailverkeer met betrokken ambtenaren/ beleidsmedewerkers blijft onbeantwoord. Op de terugkoppelingsavond en als kers op de taart, werden omwonenden uitgenodigd in het gemeentehuis om met gele stickers nog enkele punten en komma s aan te brengen in het concept, met als gevolg niemand heeft dat gedaan, en iedereen heeft de zaal verlaten. Zo bouw je geen vertrouwen op met omwonenden in een participatie proces en in de politiek.
	Zie reactie op zienswijze 2 en 13. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
20.	Nut en Noodzaak anno 2025/26. Tijdens de bijeenkomsten is bij herhaling aangedrongen om de besluitvorming van de gemeenteraad uit 2023 inzake het zoekgebied en het schaalniveau, te koppelen aan voortschrijdend inzicht . Voortschrijdend inzicht, is nodig omdat er inmiddels grote uiterst relevante veranderingen zijn ontstaan in de energie transitiewereld. Gewijzigde marktomstandigheden, nieuwe technieken, verbeterde opbrengsten per paneel waardoor er veel minder / ruimte/ aantal ha nodig zijn. Netcongestie en distributie piept en kraakt al jaren door het ontbreken van bekabeling. .Agrarische bedrijven in naastgelegen gebieden die in gesprek zijn met de overheid over een uitkoopregeling. .Niets van deze oproepen is terug te vinden in het concept beleidsplan, terwijl er grote financiële consequenties mee gepaard gaan.
	Wij onderkennen de veranderingen en ontwikkelingen in de wereld van de energietransitie. Daar proberen wij ook zo goed mogelijk op in te spelen. Het is echter geen reden om stil te gaan zitten om eerst te bepalen wat de uitwerking is van die ontwikkelingen. Wij zijn van mening dat een beleidskader voor zon op land op tijd klaar moet zijn om toekomstige plannen voor zonneparken te kunnen toetsen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

21.	Landschappelijke facetten en biodiversiteit. Zoals reeds eerder genoemd zijn gelegenheidsargumenten, gezocht om de doelstelling te bereiken. Met andere woorden landschappelijke versterking en biodiversiteit, blijken fabels Op deze jaren lang, zwaar bemeste landbouwgrond ontstaat geen natuur zoals het concept beleidsplan wil suggereren, maar een storingsvegetatie op geroerde grond. Het eventueel verdiept aanleggen van de zonnepanelen of het omringen met dijklichamen versterkt het patroon van storingsvegetatie. Meerdere bestaande zonneparken in het land illustreren het bovengeschetste beeld. Gezien de hoge grondwaterstand tussen het kanaal en de Drentse Aa is de kans groot dat er biezenvelden ontstaan, waar natuurlijke grazers met een grote boog omheen lopen dus verwildering. Bestaande landschapsstructuren in dit coulissen landschap (die door de grondeigenaren in de afgelopen jaren zijn aangekocht) bestaande houtwallen zullen worden gereduceerd om schaduw te voorkomen op de zonnepanelen.
	Het proces om te komen tot een ontwerp van zonneparken in het Energielandschap start met een gebiedsvisie. Gedurende dat proces moet duidelijk worden hoe in dat gebied de meerwaarde voor natuur en biodiversiteit gerealiseerd kan worden. Daarbij zal onderzocht worden wat passende maatregelen zijn. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
22.	Resumerend Het businessplan van ontwikkelaars voor zonneparken en grondeigenaren ligt al klaar, ondersteund door het voorliggende concept beleidsplan zon op land, maar uw college en de gemeenteraad heeft een bredere verantwoordelijkheid. Dus start anno 2025/26 de nut en noodzaakdiscussie op voor zon energie in onze gemeente op basis van de zonneladder, en de kamerbrief van Jetten en de Jonge, waarbij zonneparken in open landschappelijke ruimtes worden benoemd als nee, tenzij..... Heb aandacht voor het zachte deel van de energietransitie en duurzaamheid waarin onze gemeente juist zo sterk is , een natuurlijk landschap, door het concept beleidsplan aan te passen naar een veel lager schaalniveau waarvoor meer draagvlak ontstaat in de omgeving.
	Bij de voorbereiding van de gebiedsvisie en het ontwerp voor zonneparken in het Energielandschap zal rekening gehouden moeten worden met landelijk en provinciaal beleid. Het onderdeel inwonersparticipatie biedt waarborgen voor een gedegen participatieproces. Het participatieplan wordt eerst voorgelegd aan bewoners en belanghebbenden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
23.	1. Inleiding Met deze zienswijze reageer ik op het ontwerp-beleidskader "Zon op Land" van de gemeente Tynaarlo. Ik maak bezwaar tegen de voortzetting van grootschalige zonneparken op land zoals voorgesteld in dit beleidskader. In mijn ogen is dit concept achterhaald, onnodig en leidt het tot aanzienlijke verstoring van natuur en landschap.
	Het beleidskader richt zich op een verantwoord inpassing van zonneparken in het landschap, rekening houdend met natuur.

	Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
24.	a. Onnodige ruimtebeslag en aantasting van landschap en natuur Grootschalige zonneparken tasten het open landschap aan en verdringen biodiversiteit. De aanleg vereist grondverzet, verharding en kilometers kabelinfrastructuur. Dit is in strijd met de ambities van de gemeente om het landschap en de ecologische waarde te beschermen. Zon op land leidt bovendien tot versnippering van agrarische gronden en vermindert de gebruikswaarde van het buitengebied.
	Zie onder meer reactie op zienswijzen 12 en 21.
25.	b. Technische en economische onlogica door netcongestie In grote delen van Nederland, ook in Drenthe, is sprake van ernstige netcongestie. Nieuwe zonneparken kunnen daardoor jarenlang niet aangesloten worden. De aanleg van extra infrastructuur (transformatorstations, kabels, omvormers) legt een groot beslag op de ruimte en publieke middelen, terwijl het daadwerkelijke rendement onzeker blijft. Het is daarom inefficiënt om beleid te blijven richten op nieuwe zonneparken op land.
	Investerings in de infrastructuur voor grote zonneparken worden (grotendeels) gedaan door de initiatiefnemers. Initiatiefnemers zullen geen investeringen doen in zonneparken als het ondernemersrisico te groot is en de rendementen te laag. Conclusie: geen aanleiding voor aanpassing
26.	c. Overproductie van zonnestroom op piekmomenten Er is inmiddels sprake van een structureel overschot aan zonnestroom op zonnige dagen, waardoor prijzen negatief worden en parken noodgedwongen tijdelijk moeten worden uitgeschakeld. Dit laat zien dat het energiesysteem eerst slimmer en stabiel moet worden ingericht — met opslag, vraagsturing en lokale verbruiksmogelijkheden — vóórdat er meer productie wordt toegevoegd.
	Wij onderkennen deze problemen. Combinatie met opslag in batterijen kunnen hierbij helpend zijn. Zie verder ook de reactie op zienswijze 25.
27.	d. Alternatieven met hogere efficiëntie en lagere impact De technologische ontwikkelingen op het gebied van kleinschalige kernenergie (SMR's), wind op zee, zonnepanelen op daken, en energieopslag bieden duurzamere en ruimtelijk efficiëntere oplossingen. Deze alternatieven leveren stabiele energie, vergen minder ruimte en veroorzaken geen grootschalige landschapsverstoring. Gemeentelijk beleid zou zich daarom moeten richten op: • Verplichte benutting van daken, gevels en parkeerterreinen voor zonne-energie (zon op dak eerst); • Onderzoek en samenwerking rond nieuwe energievormen zoals kleine kerncentrales; • Investering in netcapaciteit en opslagtechnologie in plaats van in meer grootschalige opwek.
	Wij stimuleren zon op dak, maar eigenaren maken hun eigen vrijwillige investeringsbeslissing. Wij volgen ontwikkelen rond nieuwe energievormen. Investering in netcapaciteit blijft parallel verlopen aan de realisatie van hernieuwbare energie. Bij de realisatie van zonneparken ligt de combinatie met batterijen voor de hand. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

28.	3. Conclusie Ik verzoek de gemeente Tynaarlo om het beleidskader aan te passen zodat de aanleg van nieuwe zonneparken op land wordt beperkt of tijdelijk opgeschort, in afwachting van: • Een structurele oplossing voor netcongestie; • Een actualisatie van het beleid met oog op nieuwe technologische ontwikkelingen; • Een duidelijke prioritering van zon op dak boven zon op land. Met dit standpunt bepleit ik een toekomstbestendig en realistisch duurzaamheidsbeleid dat rekening houdt met natuur, landschap én de technische realiteit van onze energievoorziening. Zie de reactie op zienswijze 20. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
29.	Ik heb maar 1 avond bijgewoond. Op die avond was de eigenaar van de grond aan de andere kant van de A28. Hij gaf aan dat daar ook zeker de hoeveelheid hectares aanwezig waren en dat je daar geen woningen in de nabijheid had. Wellicht is het een idee om dit gebied bij het zoekgebied te betrekken om tot een zo optimaal mogelijke plek te komen met een zo groot mogelijk draagvlak. Het bedoelde gebied ligt buiten het zoekgebied zoals aangewezen in de Omgevingsvisie. Het beleidskader beperkt zich voor grote zonneparken tot dit zoekgebied tussen Noord-Willemskanaal en A28. De motivatie voor deze keuze is te vinden in bijlage 4 van het ontwerp-beleidskader zon op land. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
30.	1. Redenen van bezwaren Ik heb de volgende bezwaren ten aanzien van de aanvraag: – Als eerste is het van de gekke dat landbouwgrond wordt opgeofferd voor een zonnepark, daarnaast is het ook nog eens geen gezicht deze glasplaten in de natuur. – Daarnaast is voor de omwonenden niet te begrijpen, zelf moeten we de panelen uit schakelen omdat we anders een boete krijgen en een paar honderd meter verderop wordt een zonnepark neergezet. – Waarom is er niet met de bedrijven op het industrieterrein overlegt, of daar meer panelen te plaatsen zijn. Gezamenlijk is er veel dakoppervlak dat hiervoor gebruikt kan worden. De overheid wil inderdaad zeer terughoudend omgaan met landbouwgrond. De provincie Drenthe gaat er daarbij vanuit dat onder strenge voorwaarden zonneparken op landbouwgrond nog mogelijk zijn als dat noodzakelijk is om de energiedoelstellingen van de RES-Drenthe (Regionale Energie Strategie) te kunnen halen. De spelregels uit het beleidskader zon op land zijn er ook op gericht om direct zicht vanuit woningen op zonnepanelen te voorkomen. De stroom van de grote zonneparken zal via een directe lijn naar een hoogspanningsstation gaan en niet over het laag- of middenspanningsnet. Bedrijven en woningen zullen daardoor geen (extra) hinder, netcongestie ondervinden door de komst van deze zonneparken. Een aantal jaren geleden heeft de gemeente wel een bijeenkomst georganiseerd voor ondernemers op bedrijventerrein Vriezerbrug. Dit was erop gericht om lokale ondernemers te adviseren over het aanschaffen van zonnepanelen. Ook nu is nog steeds een adviseur van IBDO (Ik Ben Drents Ondernemer) beschikbaar om ondernemers over verduurzaming te adviseren. Na vaststelling van het beleidskader zon op land, kan door initiatiefnemers een participatieproces worden gestart waarbij eerst een gebiedsvisie wordt voorbereid. Daarbij worden ook zogenaamde koppelkansen in beeld gebracht. Een koppelkans kan zijn om te onderzoeken of (meer) zonnepanelen op daken in Vriezerbrug gelegd kunnen worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

31.	2. Gevolgen voor de omgeving Ik maak me zorgen over de gevolgen van het project voor de directe omgeving, waaronder: – Wat hiervoor al aangegeven is, dat het een vervuiling van de natuur is en dat dit niet noodzakelijk is. – Voor de gemeente is het geen uitstraling een zonnepark in de natuur, beter zou zijn dat er gekeken wordt naar alternatieven die minder natuur belastend zijn.
	Het beleidskader richt zich op een verantwoord inpassing van zonneparken in het landschap, rekening houdend met natuur. De ontwikkelingen in het Energielandschap moeten juist leiden tot meerwaarde voor natuur. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
32.	3. Verzoek om publicatie van onderzoeksresultaten Ik verzoek u vriendelijk om alle onderzoeksresultaten en relevante documenten met betrekking tot deze aanvraag openbaar te maken, zodat ik een weloverwogen oordeel kan vellen.
	Op het moment zijn er nog geen aanvragen voor een zonnepark in het zoekgebied. Op het moment dat er een vergunningaanvraag is gedaan, zijn alle benodigde documenten openbaar en opvraagbaar bij de gemeente. Voor de fase van de vergunningaanvraag wordt eerst een proces doorlopen waarbij een gebiedsvisie en een ontwerp voor het Energielandschap wordt gemaakt. Daarbij worden bewoners en belanghebbenden actief betrokken. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
33.	Met grote verbazing lees ik over de plannen die de gemeente Tynaarlo heeft om zonnepark(en) te realiseren op gemeentelijke grond. Ik begrijp de wens om klimaat neutraal te willen zijn. Ik begrijp de wens mee te participeren in de opgave die heel Nederland is opgelegd. En op termijn moet dat ook. Maar Dit is niet het moment. Het "net" is er nog niet klaar voor en dat geeft hele grote problemen o.a. ☆ bedrijven en woningen kunnen niet worden aangesloten en/of uitgebreid. Met echt hele grote nood en geen voortgang als gevolg. ☆ bestaande installaties worden op het "heetst" van de dag uitgeschakeld en brengen dan dus niets op. Integendeel de investeringsrekening loopt op. ☆ er wordt particulieren al een terugleverboete opgelegd. Met als gevolg dat zonnepanelen aanschaffen vrijwel niet terug te verdienen is. ☆ er wordt al gesproken over het moeten betalen voor de teveel opgewekte energie. Met als gevolg dat zonnepanelen aanschaffen een extra kostenpost wordt.
	Grote zonneparken in het Energielandschap worden rechte reeks aangesloten op een hoogspanningsstation, waardoor dit geen effecten heeft op het lokale midden- en laagspanningsnet. Netcongestie wordt daardoor niet verergerd. Het klopt dat zonneparken de geproduceerde stroom, op zomerse dagen lang niet altijd kwijt kunnen. De financiële rendementen van zonneparken zijn ang niet meer zo hoog als in het verleden. Toch blijkt uit het uitgevoerde onderzoek dat een zonnepark financieel nog haalbaar kan zijn. Batterijopslag kan daar positief aan bijdragen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
34.	Daarbij komt dat de voorkeur moet worden gegeven aan zonnepanelen op daken en niet op de grond. De grond in Nederland is zeer beperkt en moet/mag niet gebruikt worden voor dit soort grootschalige projecten. Grond moet gebruikt worden voor de zo broodnodige woningen en het uitbreiden van werkgelegenheid op de bedrijventerreinen.
	We zetten tegelijkertijd in op het realiseren van de ambities van zon op dak en op zon op land. Afwachten tot het doel voor daken is gerealiseerd zou tot ongewenste vertragingen leiden van de energietransitie in onze gemeente. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

35.	Daarbij komt dat het aanleggen van een zonnepark heel veel geld kost, in het geval van Tynaarlo gaat het dan om heel veel gemeenschapsgeld. Met grote kans op veel, echt veel, verlies juist omdat het "net" er nog niet klaar voor is.
	De financiële rendementen van zonneparken zijn lang niet meer zo hoog als in het verleden. Toch blijkt uit het uitgevoerde onderzoek dat een zonnepark financieel nog haalbaar kan zijn. Batterijopslag kan daar positief aan bijdragen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
36.	Ga investeren op zonnepanelen op alle gemeentelijke gebouwen. Zorg voor goede isolatie van de gemeentelijke gebouwen. Investeer in een elektrisch gemeentelijk wagenpark. En breng zo de kosten omlaag en draag zo bij aan de energietransitie.
	De gemeente heeft het Meerjaren Duurzaamheids Plan opgesteld, waarin is beschreven hoe en welke gemeentelijke gebouwen worden verduurzaamd. Het is erop gericht om gebouwen aardgasloos te maken en de zonnepanelencapaciteit uit te breiden zodat de gebouwen zoveel mogelijk energieneutraal worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
37.	–Wij hebben zonnepanelen liggen. Moeten straks uit ivm teveel leveren. Regering heeft in 2023 bepaald geen landbouw grond voor zonnepanelen (23 juli 2023, genaamd de zonnebrief). –zonneparken op landbouwgrond is verspilling van toekomstig voedsel zekerheid van Nederland. Buiten het feit dat het een verschrikking is om naar te kijken in dit mooie dorp.
	Wij onderkennen dat netcongestie lokaal tot problemen kan leiden voor teruglevering. De netwerkbedrijven doen de komende jaren grootschalige investeringen om de capaciteit van het netwerk op peil te brengen. Overigens worden de grote zonneparken in het Energielandschap rechtsreeks aangesloten op een hoogspanningsstation, waardoor lokale netcongestie niet verergert. In het belang van de energietransitie moet ook ruimte gevonden worden voor zonnepanelen op land. Onder strenge voorwaarden kunnen zonneparken ook op landbouwgrond als dat nodig is om de RES-doelen (RES = Regionale Energie Strategie Drenthe) te kunnen halen. Plannen voor zonneparken moeten beoordeeld worden aan het beleidskader zon op land, waarbij aandacht is voor goede landschappelijke inpassing en het beperken van hinder. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
38.	– zonneparken zijn alleen rendabel met subsidie van de overheid (dus geld van ons). Investeer in zonnepanelen op daken en zelf voorzienend zijn.
	Bij grote zonnedaken is vaak ook sprake van overheidssubsidie (SDE++). Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
39.	In tijden van crisis (zoals overheid deze nu voorspeld en zijn best doet om dit te creëren) is voedsel in de buurt belangrijk. Geen landbouwgrond naar onrendabele lelijke zonneparken
	Mede gelet op de geopolitieke ontwikkelingen wordt de urgentie om energie-onafhankelijk te worden steeds meer voelbaar. Lokaal opgewekte hernieuwbare energie draagt eraan bij om energieonafhankelijk te worden. Binnen het beleid van de provincie Drenthe wordt onder strenge voorwaarden de mogelijkheid geboden om zonneparken op landbouwgrond te realiseren, mits dit noodzakelijk is voor het halen van de energiedoelstellingen zoals in de RES Drenthe afgesproken
40.	Ik verzoek u vriendelijk om alle onderzoeksresultaten en relevante documenten met betrekking tot deze aanvraag openbaar te maken, zodat ik een weloverwogen oordeel kan vellen.
	Het gaat nog niet om een aanvraag voor een vergunning maar om een beleidskader dat juist bedoeld is om tot goede ontwerpen te komen voor zonneparken in het Energielandchap en vormt een beoordelingskader bij toekomstige vergunningaanvragen.

41.	<u>Onze zienswijze</u> Bestuurlijk is afgesproken dat zonneparken op landbouwgrond ongewenst zijn, tenzij sprake is van een van de drie mogelijke uitzonderingsgronden. Omdat hier geen beroep op wordt gedaan is het ontwerp-beleidskader in strijd met de bestuurlijke afspraken en de omgevingsverordening Drenthe. Wij verzoeken u daarom om te handelen volgens uw eigen bestuurlijke afspraken, d.w.z. de juiste afgesproken zonneladder toe te passen, en niet te wachten totdat de rechter dit constateert bij de ruimtelijke procedure.
	De zonneladder van de gemeente Tynaarlo zoals geformuleerd in de Omgevingsvisie heeft een wat andere opbouw en formulering maar is niet in strijd met de landelijke zoneladder. Dat neemt niet weg dat bij het voorbereiden van de gebiedsvisie en het samenhangend ontwerp voor het Energielandschap rekening moet worden gehouden met de voorwaarden van de Provinciale Omgevings Verordening Drenthe over zonneparken. De provincie Drenthe gaat er vanuit dat onder strenge voorwaarden zonneparken op landbouwgrond nog mogelijk zijn als dat noodzakelijk is om de energiedoelstellingen van de RES-Drenthe (Regionale Energie Strategie) te kunnen halen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
42.	<u>Onze zienswijze</u> Onderzoek, met inachtneming van de aangescherpte voorkeursvolgorde, welke gebieden in de gemeente zich lenen voor energieopwekking. Eerst moet er een deugdelijk en transparant proces doorlopen worden om een zoekgebied aan te wijzen, met daarin (a) de vaststelling van criteria waaraan een zoekgebied moet voldoen en (b) het vergelijken van verschillende gebieden aan de hand van deze criteria.
	In de toelichting op deze zienswijze wordt betoogd dat er een ondeugdelijke motivatie ligt onder de keuze voor het zoekgebied voor grote zonneparken zoals die is vastgelegd in de Omgevingsvisie Tynaarlo en er geen alternatieven zijn afgewogen. In bijlage 4 van het ontwerp-beleidskader is een toelichting gegeven op de keuze voor het zoekgebied. In november 2023 is de Omgevingsvisie door de gemeenteraad vastgesteld. Daaraan is een participatieproces voorafgegaan en is een inspraakproces geweest voor het voorontwerp en het ontwerp van de Omgevingsvisie. De reacties die tijdens het inspraakproces zijn ingebracht over het zoekgebied hebben niet geleid tot aanpassing van de Omgevingsvisie. Conclusie: Wij zijn van mening dat er geen aanleiding is om een nieuw proces te doorlopen om een zoekgebied voor zonneparken aan te wijzen.
43.	<u>Onze zienswijze</u> De gemeente dient aan te geven wat men doet met het gebrek aan draagvlak.
	In de toelichting op de zienswijze wordt betoogd dat het participatieproces niet heeft geleid tot draagvlak en acceptatie die beoogd was. Participatie kan leiden tot meer draagvlak en acceptatie. Gestreefd wordt naar meer begrip, acceptatie en draagvlak maar dit is niet het enige doel van participatie. Uiteindelijk gaat het erom dat de gemeenteraad een weging kan maken van belangen van bewoners, andere belanghebbenden en van bredere maatschappelijke belangen. Een gebrek aan draagvlak hoeft voor het gemeentebestuur geen reden te zijn om niet mee te werken aan een bepaalde ruimtelijke ontwikkeling. Conclusie: Draagvlak en acceptatie is niet het enige doel van participatie. Belangen van bewoners worden meegewogen bij de besluitvorming.
44.	<u>Onze zienswijze</u> Er is een revisie nodig van het beleidskader met daarin veel strakkere en goed toetsbare regels voor de ontwikkelaars, waarbij ook rekening wordt gehouden met de geluiden van de omwonenden.
	Zie de reactie op zienswijzen nummer 45 t/m 80.

45.	Onderwerpen die worden gemist a. Nulmetingen en monitoring door onafhankelijke experts ○ Onderwerpen: Veiligheid, bodem, afwatering percelen omwonenden ○ Jaarlijks monitoring door onafhankelijke experts op bovengenoemde onderwerpen. ○ Rapportages hierover zijn openbaar. ○ Kosten van deze onderzoeken komen ten laste van initiatiefnemers. ○ Gesignaleerde afwijkingen uit de onderzoeken dienen te worden hersteld op kosten van initiatiefnemers binnen een periode van 6 weken. ○ Helpdesk/klachtenmeldpunt inrichten. Klachten moeten binnen 14 dagen worden hersteld. Kosten van herstel komen ten laste van de initiatiefnemer. Als niet wordt hersteld volgt een boete/dwangsom.
	Deze en andere milieu- en veiligheidsaspecten komen aan de orde bij het traject van de vergunningverlening op basis van concrete plannen. Hiervoor gelden wettelijke regels. Noodzakelijke onderzoeken komen voor rekening van de aanvrager van de omgevingsvergunning. De voorwaarden in de omgevingsvergunning over deze onderwerpen moeten worden nageleefd. Als bij toezicht afwijkingen worden geconstateerd, wordt hier op gehandhaafd. Er zijn al bestaande meldpunten voor klachten en incidenten bij de gemeente, Omgevings Dienst Drenthe (ODD) en Veiligheid Regio Drenthe (VRD). Conclusie: Het is overbodig om deze onderwerpen in het beleidskader te beschrijven omdat dit onderdeel uitmaakt van de taken die gemeente uitvoert op grond van de Omgevingswet. Geen aanleiding tot aanpassing
46.	b. Veiligheid De volgende ontwerpprincipes opnemen m.b.t. veiligheid voor de omgeving/omwonenden/leefomgeving: • Afwatering: Onderzoeksrapport door een onafhankelijk bureau dat onderzoek doet naar de afwatering van het gebied dat zal wijzigen bij gewijzigd gebruik. Krijgen wij als bewoners geen wateroverlast als gevolg van het plaatsen van panelen? Of juist verdroging door een andere afwatering? “Nulmeting” bij start en na 3- 5 jaar opnieuw meten. • Geluidsoverlast: Onderzoeksrapport door een onafhankelijk bureau naar geluidsoverlast. Opnemen max. dB in ontwerpprincipes. • Brandveiligheid: onderzoek naar kwaliteit panelen (zowel duurzaam (geen giftige stoffen (lood, PFAS etc.), als efficiënt), overslaan van naar rieten daken etc. Er moeten blusvoorzieningen op en nabij het zonnepark worden aangebracht. Punt betreft zowel het afbranden van woningen als het vrijkomen van giftige stoffen. <u>Brandveiligheid in zonneparken: aandachtspunten voor de brandweer - BrandweerNederland.nl</u> • Planten en dieren: Onderhoud met biologische middelen die natuurlijk afbreken in het milieu, geen chemische bestrijdingsmiddelen.
	Zie het antwoord onder zienswijze 45. Het gebruik van biologische middelen zal aan de orde komen bij het bepalen van de maatregelen die nodig zijn om de doelen voor natuur en biodiversiteit te realiseren. Ze worden beschreven in het projectplan dat onderdeel uitmaakt van de vergunningaanvraag.

	Conclusie: Geen aanleiding tot aanpassing
47.	c. Duurzaamheid bedrijfsvoering zonnepark en waarborg ontmanteling • In ontwerpprincipes opnemen dat de bouwmaterialen/panelen door initiatiefnemers worden geplaatst afkomstig zijn uit democratische landen (geen Azië, geen VS, geen Rusland etc, maar Europa / Canada) • Keurmerk dat materiaal duurzaam/geen kinderarbeid is geproduceerd. • Geen giftige stoffen in de panelen. • Efficiency van de panelen volgens de laatste stand van de techniek. • Maximale levensduur van het park ontbreekt. Dit opnemen. 20 jaar. • Opnemen dat initiatiefnemer het ontmantelen volgens de duurzaamheidsprincipes van dat moment zal uitvoeren. • Bij start van het project een bedrag voor ontmantelingskosten (rekening houdend met inflatie) in een depot laten storten/derdenrekening zodat bij een eventueel faillissement van initiatiefnemer de kosten van ontmanteling niet ten laste van de gemeente komen. (Dit is geen suggestie, maar een plicht om toekomstige generaties niet op te zadelen met dergelijke kosten).
	Het aanbod van zonnepanelen die aan al deze eisen voldoet is helaas nog zeer beperkt. Daarbij is het nog steeds moeilijk om goed inzicht te krijgen in de gehele productieketen. Het overgrote deel van zonnepanelen en componenten ervan komen nog steeds uit China. Het opnemen van deze eisen in het beleidskader zou ertoe leiden dat de realisatie van grote zonneparken onder druk komt te staan. We onderschrijven wel het streven naar duurzaam geproduceerde zonnepanelen. Betaalbaarheid en verkrijgbaarheid spelen daarbij een rol. Het eisen van de laatste stand van de techniek kan wringen met de economische uitvoerbaarheid van projecten. De initiatiefnemer zal streven naar een optimum van opbrengst per paneel versus kostprijs. In het beleidskader worden de termijn waarbinnen zonnepanelen moet worden ontmanteld niet opgenomen. Daarvoor worden de regels gevolgd die in de Provinciale Omgevingsverordening zijn opgenomen. Als gemeente zijn wij niet een partij om een depot te eisen. Dat past in een overeenkomst tussen ontwikkelaar en grondeigenaar. Conclusie: In het beleidskader opnemen dat er gestreefd wordt naar het gebruik van duurzaam geproduceerde zonnepanelen.
48.	Start bouw zonnepark • Ontwerpprincipe opnemen dat er pas kan worden gestart met de bouw als de stroom volledig (100%) kan worden getransporteerd (capaciteit op het net is gegarandeerd). Niet starten als die mogelijkheid er niet is omdat we anders wellicht een aantal jaren tegen een niet werkend zonnepark aankijken. De netbeheerder verstrekt hiervoor een garantierapport/certificaat.
	Om financiering te krijgen voor het zonnepark is het vereist dat er een garantie is over de netcapaciteit. Zonder deze garantie is het project niet te financieren. Conclusie: geen aanpassing nodig
49.	Sociaal Zonnepark: publiek-private samenwerking • In het Beleidskader spelregels opnemen in het geval de gemeente samen met projectontwikkelaars een zonnepark laat bouwen. De gemeente heeft in die situatie meerdere petten op. Van belang is dan om de checks and balances in dit project extra goed te regelen.
	Het proces van vergunningverlening is een gescheiden proces binnen de gemeentelijke organisatie en staat los van de rol van de gemeente als ontwikkelaar, zowel in persoon als in functie. Hiermee wordt de onafhankelijkheid van de vergunningverlening geborgd.

50.	1. P. 2: Bij energielandschap staat opgenomen dat in het energie landschap met name energieopwekking plaats vindt door zonnepanelen. Deze tekst verduidelijken waar nog meer aan wordt gedacht.
	Conclusie: beleidskader wordt aangepast: P2: 'Een energielandschap is een landschap waarin duurzame energieopwekking door zonnepanelen en aan de zonnepanelen gerelateerde opslag van energie, een prominente rol speelt en een integraal onderdeel vormt van de omgeving'.
51.	2. P. 2: Landschappelijk inpassing. Deze tekst verduidelijken wat er wordt verstaan onder harmonieus.
	De kaders voor het harmonieus inpassen van het zonnepark zijn nader gespecificeerd in het beleidskader in het onderdeel <i>Maatwerk – het landschap is leidend</i> en de overige belangrijke documenten waarnaar verwezen wordt in het beleidskader zoals <i>Zonneakkers in Drenthe: Handreiking landschappelijke inpassing</i> en de <i>Handreiking basiskwaliteit natuur Drenthe</i> . De exacte invulling van het begrip harmonieus binnen de aangegeven kaders zal plaatsvinden gedurende het opstellen van een gebiedsvisie en het gezamenlijk samenhangend ontwerp waar omwonenden en overige belanghebbenden bij betrokken worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
52.	P.3: Meervoudig ruimtegebruik. Deze tekst verduidelijken wat wordt verstaan onder op verschillende momenten. Zijn dit momenten binnen een jaar of bijvoorbeeld na 1 jaar of na 5 jaar of na 20 jaar?
	Het is bedoeld als een algemene definitie van meervoudig ruimtegebruik. Of er sprake is van gelijktijdigheid of verschillende momenten hangt af van het soort ruimtegebruik. Omdat het gaat om een algemene definitie is het beter om de passage '....tegelijkertijd of op verschillende momenten.....' weg te laten Conclusie: Meervoudig ruimtegebruik in de begrippenlijst volgens bovenstaande aanpassen.
53.	P. 4: In het Beleidskader wordt de term snelwegpanorama 3x genoemd. Wat is de definitie/beschrijving van snelwegpanorama? Verder concretiseren.
	Het (snel)wegpanorama is gebaseerd op provinciaal beleid en vastgelegd in de Provinciale omgevingsverordening. In de ontwerpfase moet hier rekening mee worden gehouden. In de tekst van het beleidskader is opgenomen: Beleving vanaf de snelweg: De zone tussen het Noord-Willemskanaal en de A28 is onderdeel van het Parkway A28, de Koningsas en het Drentse Aa gebied. Bij de inpassing van zon op-land-ontwikkeling is het vanuit deze optiek van belang om de kwalitatief hoogwaardige ruimtelijke opbouw van het landschap ter plaatste te behouden dan wel te versterken of vernieuwen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
54.	P. 7: Bovenaan de pagina: hier wordt aangegeven dat zeker bij dorpsprojecten het van belang is om een goed participatietraject te doorlopen. Dit geldt evengoed, en vanwege de grootschaligheid nog wel meer, voor de belanghebbenden rondom het energielandschap. De laatste zin ontbreekt in de alinea. Deze toevoegen.
	Conclusie: aanpassen tekst beleidskader. P7: 'Het participatieproces is bij ieder project anders. Een dorpsproject waarbij het initiatief vanuit de gemeenschap zelf komt of een project binnen het zoekgebied door een private partij of de gemeente, waar grootschalige opwek wordt gerealiseerd, vragen ieder hun specifieke participatieproces'.
55.	P. 9: Bronvermelding/regelgeving opnemen die ten grondslag ligt aan het genoemde % van 30% in de zin Minimaal 30% van het terrein wordt gebruik voor landschappelijke en natuurwaarden. Toevoegen waarover dit percentage wordt berekend: van de netto ha oppervlakte of de bruto ha.
	Dit betreft een omkaderde tekst en betreft de visie van de ECDA zoals door hen opgesteld en dient ter illustratie voor een organisatie die lokaal eigendom vorm kan geven. De tekst maakt geen onderdeel uit van de toetsingsregels uit het beleidskader. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

56.	P. 13: Rechts onderaan: De provincie hanteert de voorkeursvolgorde en houdt daarbij rekening met de mogelijkheid om zonneparken op Landbouwgrond te realiseren mits dit noodzakelijk is voor het halen van de energiedoelstellingen zoals in de RES Drenthe afgesproken. a. In het Beleidskader dient een diepgaande motivering te worden opgenomen hoe het Beleidskader zich verhoudt tot de aangescherpte (bestuurlijke bindende) zonneladder, in relatie tot de beoogde zonneparken op landbouwgronden in het energielandschap. b. Op grond van de bestuurlijke afspraken, die de provincie hanteert, valt het grootschalig landbouwgebied dat is aangewezen voor zoekgebied energielandschap in trede 4 i.p.v. trede 3 zoals opgenomen in de omgevingsvisie. c. Bestuurlijk is door het Rijk, provincie en gemeenten overeengekomen dat het gebruik van landbouwgronden voor zonneparken ongewenst is. d. Er zijn slechts 3 uitzonderingen hierop beschreven (nee, tenzij). Wanneer hier een beroep op wordt gedaan dan is het belangrijk dit nu ook te beschrijven (in het vervolgtraject zal dit beleid mogelijk ook onderdeel worden van rechterlijke toetsing waarbij deze motivatie wezenlijk is voor verbindendheid van het beleid). e. Het behalen van de RES-doelstellingen is nadrukkelijk niet opgenomen als uitzonderingsgrond (zoals nu als motivatie is opgenomen). f. Het verzoek is dus om de motivatie expliciet te maken en niet alleen mondeling aan te geven dat de verwachting is dat het beleid daarin passend is.
	De zonneladder die gehanteerd wordt in de Omgevingsvisie van de gemeente Tynaarlo is niet dezelfde zonneladder zoals die beschreven wordt in de voorkeursvolgorde vanuit het Rijk. Het klopt dat het energielandschap tussen de A28 en het Noord-Willemskanaal (trede 3 in de Omgevingsvisie) valt onder trede 4 van de voorkeursvolgorde zoals gehanteerd door het Rijk: zonne-energie op landbouw- en natuurgroonden. De provincie is verantwoordelijk voor de invulling van de voorkeursvolgorde in het provinciale beleid. Binnen dit beleid biedt de provincie Drenthe onder strenge voorwaarden de mogelijkheid om zonneparken op landbouwgrond te realiseren, mits dit noodzakelijk is voor het halen van de energiedoelstellingen zoals in de RES Drenthe afgesproken. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
57.	P. 19: Kader Netcongestie: Toevoegen hoeveel ruimte er is gereserveerd op het net, in Twh, gedurende welke periode.
	Het betreft een kader met toelichting over netcongestie maar het is geen beleidsregel. Netwerkbedrijven hebben zich verbonden aan de RES om de RES-doelstellingen van de gemeenten te faciliteren. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
58.	P. 38: Betreft een integrale gebiedsontwikkeling. Zie Kansenskaart-VTE-Noord Drenthe-oktober-2025.pdf. volgens deze kansenskaart (inspiratiedocument Nij Begun), is er geen ruimte voor grootschalige zonneparken in het zoekgebied.
	De Kansenskaart vrijetijdseconomie Noord Drenthe sluit de ontwikkeling van zonneparken in het zoekgebied niet uit. Wel zou het een van de koppelkansen kunnen zijn waar naar verwezen op pagina 42 van het ontwerp beleidskader Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
59.	P. 38: Aantal woningen in het noordelijke deel: meerdere woningen vervangen door EEN GROOT AANTAL woningen bevinden met zicht op het zoekgebied. Het verschil in bebouwing/bewoning (aantal huishoudens) tussen het noordelijke (veel bebouwing) en zuidelijke (weinig bebouwing) deel van het zoekgebied blijkt niet duidelijk uit de tekst. Het aantal bewoners in het noordelijk zoekgebied is substantieel wat blijkt uit de opgehaalde handtekeningen op de gezamenlijke zienswijze omwonenden noordelijk

	deel zoekgebied. Deze worden voor sluitingsdatum zienswijze ingediend bij de gemeente.
	Niet overgenomen. GROOT AANTAL is subjectief. Huidige omschrijving (meerdere woningen) is meer passend. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
60.	P. 39: Kader Omgevingsvisie: Uit landschapsonderzoek is duidelijk geworden dat het gebied zich leent voor het inpassen van een energielandschap. Deze motivatie opnemen in het beleid, de motivatie is immers niet opgenomen in de omgevingsvisie. Ook in het landschapsonderzoek is hiervoor geen motivatie aanwezig. Het zou daarom goed zijn om in het beleid te motiveren waarom dit gebied zich zo goed leent voor dit doel. Dit is immers de dragende motivering geweest om geen andere gebieden in de gemeente aan te wijzen waarvoor wel (vele) verzoeken zijn ingediend bij de gemeente.
	Bijlage 4 is toegevoegd aan het ontwerp beleidskader om een toelichting te geven op de onderbouwing voor de keuze voor het zoekgebied, uitgaande van verschillende beleidsstukken en onderzoeken. Hierop is tijdens verschillende bijeenkomsten ook uitleg gegeven. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
61.	P. 39: Kader Omgevingsvisie: Uit de uitgevoerde onderzoeken blijkt dat deze zone kan fungeren als een bufferzone. Toelichten wat de zichtbare kenmerken zijn van een bufferzone en welk doel ermee wordt gediend en wat de bijdrage van een zonnepark aan de bufferzone is.
	Bufferzones betreffen zones aan de randen van natuurgebieden waarbij de wijze van beheer en gebruik van deze zone de nadelige effecten van dit gebruik op het natuurgebied minimaliseren. Hierbij kan gedacht worden aan het minimaliseren van de effecten van bemesting en het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
62.	P. 40: Toelichten waarom in het noordelijk deel een netto oppervlakte van maximaal 34 ha wordt gehanteerd.
	De draagkracht van het gebied en het draagvlak onder omwonenden vragen om een verdeling tussen het noordelijk en zuidelijke deel. Ook is rekening mee gehouden dat er meer bewoners in het noordelijk gebied wonen dan in het zuidelijk gebied. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
63.	P. 40: uitgesloten locaties: Het begrip kwetsbaarheid verder toelichten. Dit gebied is vanuit landschappelijk oogpunt (kamertjes) bij uitstek geschikt om zonnepanelen in weg te werken; de beplanting/groenstroken zijn al aanwezig en voldoende groot om de panelen aan het oog te onttrekken. Dit was ook de conclusie van de omwonenden aan de fietstocht door het gebied. Door deze bepaling op te nemen wordt het zoekgebied op voorhand kleiner en wordt de druk op het noordelijke deel groter. In de Omgevingsvisie is deze locatie wel opgenomen, daarom geen uitzondering hiervoor maken. Het begrip rode ontwikkelingen toelichten, betreft vakjargon. Idem t.a.v. groene en blauwe benamingen in het Beleidskader.
	De kwetsbaarheid van het gebied wordt in hetzelfde tekstdeel nader toegelicht: Het betreft hier een beekdal met een hoge cultuurhistorische en potentieel botanische waarde. Hier liggen kansen voor vernatting en natuurontwikkeling. In het Landschapsontwikkelingsplan stelt de gemeente dat in de beekdalen in principe geen plaats is voor rode ontwikkelingen. De term rode ontwikkelingen kan worden aangepast. Conclusie: tekst wordt aangepast van 'rode ontwikkelingen' naar 'stedebouwkundige ontwikkelingen'
64.	P. 40: Meervoudige opstellingen. De term meervoudig concretiseren.
	In het beleidskader staat: Het energielandschap kan bestaan uit verschillende deelprojecten met meerder initiatiefnemers (ontwikkelaars en grondeigenaren). Elk deelproject kan bestaan uit meerdere velden en/of opstellingen.

	Ons inziens is hiermee voldoende duidelijk toegelicht dat elk initiatief uit verschillende ruimtelijk gescheiden velden kan bestaan en niet uit een aaneengesloten opstelling hoeft te bestaan. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
65.	<i>P.42: Versterken landschap/biodiversiteit. Het begrip versterken concretiseren.</i> In het beleidskader wordt op diverse plekken het begrip verder toegelicht. Zo wordt verwezen naar het aanbrengen van gebiedseigen landschapselementen (groene maatpak), het versterken van de biodiversiteit door het gebruik van inheems en waar mogelijk autochtoon plantmateriaal en wordt verwezen naar leidende documenten op dit thema (<i>handreiking Basiskwaliteit natuur, handreiking landschappelijk inpassing, het Landschapsontwikkelingsplan</i>). De wijze waarop de versterking binnen het project uitgevoerd wordt zal nader invulling krijgen in de gezamenlijk op te stellen gebiedsvisie en het gezamenlijk ontwerp. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
66.	<i>P. 42: Initiatiefnemers beginnen zo vroeg mogelijk met de aanleg ...etc. Dit is niet concreet en daarmee niet handhaafbaar. Toevoegen dat hierover bindende afspraken worden gemaakt in het vergunningentraject. Het is wenselijk dat de parken direct volledig aan het zicht onttrokken zijn.</i> Afspraken over het aanbrengen van de landschapselementen worden vastgelegd in het projectplan, dat met participatie van de omwonenden wordt opgesteld. Landschapselementen moeten de tijd krijgen om tot wasdom te komen. Dit betekent dat het per direct volledig aan het zicht onttrekken van de zonnepanelen met beplanting niet in redelijkheid geëist kan worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassen
67.	<i>P. 43: Overlast tot een minimum beperkt... is niet concreet en daarmee niet handhaafbaar. In plaats hiervan opnemen dat werkzaamheden alleen plaatsvinden op werkdagen tussen 8.00 - 18.00 uur (de genoemde tijden in het Beleidskader van 7.00-21.00 uur zijn te ruim en ook dienen op zaterdag en zondag geen werkzaamheden plaats te vinden). Calamiteiten, met risico's voor de omgeving, vallen buiten deze tijdsperiode.</i> Het Besluit Bouwwerken Leefomgeving (Bbl) schrijft voor dat bouwwerkzaamheden alleen mogen plaatsvinden op werkdagen en op zaterdag tussen 7.00 en 19.00. De gemeente kan deze geluidsregels versoepelen, niet strenger maken. De gemeente Tynaarlo heeft geen soepeler regels opgenomen in het Omgevingsplan en houdt de voorgeschreven tijdsperiode in het Bbl aan. Conclusie: tekst wordt aangepast in overeenstemming met Bbl: Tijdens en na aanleg zijn verkeersbewegingen en werkzaamheden niet toegestaan tussen 19.00 uur en 7.00 uur, tenzij in het geval van calamiteiten.
68.	<i>P. 43: Toegangswegen....overlast zoveel mogelijk beperkt. Wederom niet concreet en daarmee niet handhaafbaar. In plaats hiervan de volgende tekst opnemen: Toegangswegen worden direct Langs de A28 worden aangelegd (niet via bestaande wegen en zeker niet via de doorfietsroute Assen-Groningen) zodat omwonenden en het verkeer dat nu al gebruik maken van de smalle wegen in het zoekgebied niet extra worden belast met werkverkeer t.b.v. de zonneparken.</i> Als het ontwerp van het Energielandschap definitief is, wordt bekeken wat een haalbare oplossing is die overlast voor omwonenden en andere gebruikers zoveel mogelijk beperkt. De doorfietsroute is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
69.	<i>P. 42: Koppelkansen: initiatiefnemers brengen koppelkansen in kaart en onderzoeken de mogelijkheden van deze koppelkansen etc... Deze onderwerpen dienen verplicht te worden ingevuld bij een vergunningsaanvraag, waarbij de gemeente een percentage van de totale investering in euro's voorschrijft dat moet worden besteed aan voornoemde onderwerpen.</i>

	Het gaat er hierbij om dat er voldoende onderzoek is gedaan naar koppelkansen en hoe die gerealiseerd kunnen worden. De gemeente zal beoordelen of daar voldoende inspanning op is geleverd. Ze kan niet afdwingen dat koppelkansen worden uitgevoerd. Als op dergelijke onderwerpen aantoonbaar te weinig inspanning is geleverd, kan dat voor de gemeente aanleiding zijn om geen medewerking te verlenen aan initiatieven, tenzij daar alsnog aanvullende inspanningen op worden verricht.
70.	P. 43: De afstand van minimaal 100 meter is veel te klein, zeker gezien de lange zichtlijnen in het gebied. Dit zou minimaal 300 meter moeten zijn. Andere gevonden beleidstukken van gemeenten hanteren een afstand van minimaal 200 meter tot woningen, gezien de lange zichtlijnen zou dit bij het energielandschap langer moeten zijn: Dichtbij lijkt alles groot, ver weg lijkt alles klein. Door afstand te houden van wegen en bebouwing is een zonnepark minder dominant aanwezig en zal het de leesbaarheid van het landschap minder snel verstoren.
	Er zijn geen landelijke normen voor de afstand van woningen tot zonneparken. Wel is er rekening te houden met geluidnormen van eventuele installaties zoals omvormers die een bepaalde afstand vereisen. In het ontwerp-beleidskader wordt een minimale afstand gehanteerd van 100 meter van de erfgrans van woningen tot aan het hekwerk van zonneparken. Dat is naar onze mening acceptabel en geeft ruimte voor een goed ontwerp, waarbij rekening kan worden gehouden met behoud van openheid en zichtlijnen. Dat hoeft uiteraard niet te betekenen dat niet meer afstand tot woningen kan worden aangehouden. Dat zal afhangen van het ontwerp waarbij bewoners en belanghebbenden worden betrokken. Na intern overleg zijn wij wel tot een andere methode gekomen om de minimale afstand tot zonneparken te bepalen, omdat die objectiever is en in de praktijk makkelijker toetsbaar. In het beleidskader nemen we daarom een minimale afstand op van 150 meter vanaf de gevel van de woning tot het hekwerk van het zonnepark. Dit zal in de meeste gevallen leiden tot een iets grotere afstand van het zonnepark. In het ontwerp-beleidskader ontbreekt de nadere aanduiding dat dit afstandscriterium alleen van toepassing is op woningen gelegen binnen het zoekgebied tussen het Noord-Willemskanaal en de A28. Door de ligging van woningen buiten het zoekgebied wordt al voldoende afstand tot zonneparken gewaarborgd. Conclusie: Het afstandscriterium van woningen tot zonneparken onder de kop 'afstand tot woningen' wordt aangepast tot 150 meter zoals hierboven geformuleerd. Het afstandscriterium geldt voor woningen gelegen binnen het zoekgebied.
71.	P. 43: Vanuit de woningen wordt direct zicht op zonnepanelen etc. voorkomen door goede landschappelijk inpassing e/o voldoende afstand tussen panelen en woningen. Voldoende afstand concretiseren.
	Zie het antwoord bij zienswijze nummer 70. Conclusie: aanpassing overeenkomstig antwoord nummer 70
72.	P. 46: Kwalitatieve en kwantitatieve randvoorwaarden en/of indicatoren en de daarbij behorende doelen worden verder uitgewerkt. Dit is een open eind in dit Beleidskader. Deze randvoorwaarden en indicatoren opnemen in dit Beleidskader. Concretiseren m.b.v. bewonersparticipatie.
	In het beleidskader is opgenomen op pagina 46, bullet 5, dat omwonenden, lokale natuurorganisaties, energiecoöperatie, de gemeente, initiatiefnemers (en overige belanghebbenden) onder leiding van een expert (ecoloog) de doelen met betrekking tot de meerwaarde voor natuur opstellen. Het is niet goed mogelijk omdat al in het beleidskader te regelen, omdat het afhangt van de gebiedsvisie, de keuzes die daarin gemaakt worden en het samenhangende ontwerp voor het Energielandschap. De kwalitatieve en kwantitatieve randvoorwaarden en/of indicatoren met betrekking tot meerwaarde voor natuur en de bijbehorende doelen worden uitgewerkt in de gebiedsvisie. In het onderdeel <i>Mensenwerk-inwonersparticipatie</i> is opgenomen dat het opstellen van de gebiedsvisie zal plaatsvinden op basis van co-creatie met de omwonenden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
73.	P. 42: Minimaal 25% open ruimte tussen de tafels. Motivering opnemen waarom is gekozen voor dit percentage en op basis van welke documentatie/bronnen. Tevens de

	maximale hoogte opnemen in het Beleids kader van de tafels/panelen en de installaties die op het park worden geplaatst, inclusief de hekwerken.
	Dit percentage is een eis voor de SDE++ subsidie voor zonnepanelen die rekening houdt met natuur in zonneparken en waarbij geen achteruitgang van de bodemkwaliteit plaatsvindt. De hoogte van zonnepanelen kan afhankelijk zijn van de aard en de waarden van het landschap en het type zonnepark. Dat kan op voorhand niet bepaald worden en zal bij de gebiedsvisie en het ontwerp plaatsvinden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
74.	P 47: Initiatiefnemers realiseren de maatregelen zo vroegtijdig mogelijk. Dit is niet concreet en daarmee niet handhaafbaar. Vroegtijdig concretiseren in tijd b.v. binnen 4 weken voor ... ,daarnaast een boetebepaling opnemen als de termijn wordt overschreden. De belangen van initiatiefnemers en omwonenden zijn tegengesteld; wat de één vroeg vindt, vindt de ander veel te laat.
	Afspraken over het aanbrengen van de landschapselementen en inpassingsmaatregelen worden vastgelegd in het projectplan, dat met participatie van de omwonenden wordt opgesteld. Het projectplan zal de basis vormen voor de vergunningverlening. Het projectplan en de verleende vergunning geven voldoende grondslag voor toezicht en handhaving mocht dit nodig zijn. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
75.	P. 47 Monitoring: De gemeente wordt onderdeel van deze PPS samenwerking (middels de plannen voor een Sociaal Zonnepark). Monitoring dient dan door een onafhankelijke partij plaats te vinden, de gemeente is hiervoor niet de meest geschikte partij ivm kans op belangenverstrengeling. Over het monitoren en controle hierop dienen bepalingen te worden opgenomen t.a.v. welke instantie hiervoor wordt aangewezen. Hoe vaak dit gebeurt (voorstel 1x per jaar), binnen welke termijn geconstateerde gebreken moeten worden hersteld. Welke sanctie staan op het niet tijdig realiseren van herstelwerkzaamheden. Rapportages hierover worden openbaar gemaakt. Zie verder Onderwerpen die worden gemist.
	Monitoring zal uitgevoerd worden met een onafhankelijk expert op het gebied van de ecologie (zie pag 51 Handhaving en monitoring). Ook omwonenden, lokale natuurorganisaties en andere belanghebbenden worden bij de monitoringsactie betrokken. De monitoring wordt verder uitgewerkt in het monitoringplan dat onderdeel zal uitmaken van de vergunningsaanvraag en wordt beoordeeld door de gemeente (zie pag 47, 1^e bullet). Het proces van vergunningverlening is een gescheiden proces binnen de gemeentelijke organisatie en staat los van de rol van de gemeente als ontwikkelaar, zowel in persoon als in functie. Hiermee worden de onafhankelijkheid van de vergunningverlening en het toezicht en handhaving geborgd. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
76.	P. 48: De initiatiefnemer moet een ecologisch beheerplan maken voor de gronden die zijn gelegen buiten de zonneparken. Aangeven in het Beleidskader waar ligt de begrenzing in ruimte en zeggenschap ligt.
	De begrenzing van de compensatie buiten het zonnepark en de wijze waarop hier invulling aan gegeven wordt is maatwerk. Dit maatwerk wordt opgenomen in het ecologische beheerplan dat onderdeel uitmaakt van het projectplan en de vergunningsaanvraag. Wel is opgenomen dat de gebieden tussen het zonnepark en de woningen de voorkeur hebben zodat de gerealiseerde meerwaarde voor natuur en landschap ook een meerwaarde oplevert voor de directe woonomgeving van de omwonenden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
77.	P. 51: Initiatiefnemers zorgen voor experts. Dit is slager keurt zijn eigen vlees. In het participatieplan opnemen dat omwonenden (afvaardiging hiervan) naar voren geschoven experts kunnen afwijzen en kunnen komen met alternatieve experts die in hun ogen onafhankelijk zijn. Naast de genoemde onderwerpen ook veiligheid toevoegen.
	In het beleidskader is opgenomen dat het onafhankelijke experts moeten zijn.

	Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
78.	P.51: Handhaving en monitoring. Onderstaande tekst toevoegen: • <i>Dat de gemeente ook gedurende de gebruiksperiode en bij de ontmanteling zorgdraagt voor toezicht en handhaving.</i> • <i>Dat de gemeente, bij een sociaal zonnepark (publiek-private samenwerking) toezicht uitbesteedt aan een onafhankelijke partij.</i> • <i>Dat aan de initiatiefnemers/exploitanten/vergunningshouders (en rechtsopvolgers) een realisatieverplichting en een instandhoudingsverplichting met boetebeding wordt opgelegd voor de Landschappelijke inpassing en overige afspraken (via een anterieure overeenkomst).</i>
	Dit is voldoende geborgd door bestaande wet- en regelgeving Het gaat hier met name om de handhaving van de omgevingsvergunning. De gemeente blijft te allen tijd bevoegd voor de uitoefening van toezicht en handhaving. Voor het milieudeel wordt dit uitgevoerd door de Omgevingsdienst Drenthe. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
79.	P. 58: Hekwerken omheining: - <i>Hekwerk zo snel mogelijk maskeren. Dit is niet concreet. Een termijn opnemen dat gegarandeerd geen zicht meer is op het park. B.v. binnen 3 maanden geen zicht meer. Bij beplanting hebben omwonenden een doorslaggevende stem in de keuze van de beplanting om het park te maskeren.</i> - <i>Een toelichting opnemen m.b.t. de hoogte van de panelen en installaties en hekwerk maximaal in meters.</i>
	Zo snel mogelijk, afhankelijk van omstandigheden (droogte/water). Dit kan door ook gebruik te maken van snelgroeiende soorten. Een en ander komt aan de orde in het ontwerpproces en wordt vastgelegd in het projectplan. Hoogte panelen: passend bij landschapstype. Dit moet verder uitgewerkt worden in het ontwerpproces. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
80.	P. 59: Natuurlijke klimaatbuffer: veelal hoger waterpeil, sloten dempen, drainage afsluiten etc; Opnemen wat de gevolgen zijn van een hoger waterpeil voor de omringende woonpercelen. Tevens opnemen dat eventueel door de omwonenden geleden schade als gevolg van een hoger waterpeil als gevolg van aanleggen van een zonnepark door de initiatiefnemers van de zonneparken wordt vergoed.
	De mogelijke negatieve effecten van maatregelen op de waterhuishouding moeten bij de vergunningaanvraag in beeld worden gebracht. Uitgangspunt is dat omwonenden hier geen schade van mogen ondervinden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
81.	Toepassing voorkeursvolgorde zon In het beleidskader wordt als uitgangspunt genomen dat in het gebied tussen het Noord-Willemskanaal en de A28 een of meerdere zonneparken op land gerealiseerd moeten worden met een totale oppervlakte van 56 hectare. Dit roept de vraag op in hoeverre hier rekening is gehouden met het landelijke beleid zoals neergelegd in de voorkeursvolgorde zon.¹ Het beleidskader stelt dat het realiseren van een zonnepark op het Industrierrein Vriezerbrug niet mogelijk is, maar het gaat niet in op de vraag in hoeverre er nog mogelijkheden zijn om extra opwekcapaciteit te realiseren op en rondom bedrijfspanden op het industrierrein. Op grond van het landelijke beleid zou de gemeente eerst moeten kijken naar de mogelijkheden van zon op daken en gevels, vervolgens naar zon binnen dan wel buiten gebouwd gebied. Het realiseren van nieuwe opwekcapaciteit op landbouw- en natuurgronden dient pas als laatste te worden overwogen. De gemeente heeft zich de afgelopen jaren door middel van verschillende projecten en acties ingezet om zonnedaken bij ondernemers en agrariërs te stimuleren en blijft dat doen. Daarbij worden maatwerkadviezen aangeboden. Dat het doel voor zon op grote daken nog

	niet is gerealiseerd heeft onder andere te maken met vergoedingen voor teruggeleverde stroom, terugleverboetes, netgongestie, draagkracht dak, verzekeraarbaarheid, onzekerheid over toekomstige ontwikkelingen en regelgeving. We zetten tegelijkertijd in op het realiseren van de ambities van zon op dak en zon op land. Voor beide ambities is binnen de RES-Drenthe namelijk een doelstelling afgesproken die nog niet zijn gehaald. Afwachten tot het doel van daken is gerealiseerd zou tot ongewenste vertragingen leiden van de energietransitie in onze gemeente. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
82.	Participatie van omwonenden en realisatie energiegemeenschap Blijkens het beleidskader is het belangrijk dat omwonenden en inwoners van Tynaarlo moeten kunnen participeren in de realisatie van het zonnepark. Hoe dit vorm moet krijgen blijkt naar mijn mening onvoldoende uit het beleidskader. Het beleidskader legt voor de initiatiefnemers een aantal verplichtingen vast. Bij een aantal is er sprake van resultaatverplichtingen zoals het informeren van belanghebbenden en het opstellen van een participatieplan. Bij een aantal is er sprake van inspanningsverplichtingen zoals het streven naar 50 procent lokaal eigendom en het onderzoeken van koppelkansen. Het beleidskader is ook onvoldoende duidelijk over de mogelijkheden om een <i>energiehub</i> te ontwikkelen. De wens hiertoe wordt uitgesproken, maar hoe dit vorm moet krijgen blijkt niet uit het beleidskader. Onduidelijk is wat de gevolgen zijn voor een vergunningaanvraag indien de initiatiefnemers onvoldoende inzetten op lokaal mede-eigendom of koppelkansen.
	Het ontwerp-beleidskader bevat spelregels voor financiële en procesparticipatie. Voor beide vormen geldt dat dit nog verder uitgewerkt moet worden in de uitvoeringfase in samenspel tussen initiatiefnemers, bewoners en andere belanghebbenden en is tot op zekere hoogte maatwerk. Het klopt dat het op onderdelen gaat om inspanningsverplichtingen. U geeft een aantal voorbeelden. Vijftig procent lokaal eigendom kan wettelijk niet worden afgedwongen en ook kan niet worden afgedwongen dat initiatiefnemers een energiehub ontwikkelen. Dat geldt ook voor andere koppelkansen. Het gaat er daarbij om dat er voldoende onderzoek is gedaan naar koppelkansen en hoe die gerealiseerd kunnen worden. De gemeente zal beoordelen of daar voldoende inspanning op is geleverd. Ze kan niet afdwingen dat koppelkansen worden uitgevoerd. Als op dergelijke onderwerpen aantoonbaar te weinig inspanning is geleverd, kan dat voor de gemeente aanleiding zijn om geen medewerking te verlenen aan initiatieven, tenzij daar alsnog aanvullende inspanningen op worden verricht. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
83.	Noodzaak om een omgevingsplan vast te stellen Op grond van het beleidskader en hetgeen gezegd is op de informatiebijeenkomst op 11 september jongstleden, moet het beleidskader dienen als toetssteen voor de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de realisatie van een zonnepark. In het stelsel van de Omgevingswet dient het omgevingsplan gebruikt te worden door de gemeente voor het maken van een afweging inzake de evenwichtige toedeling van functies aan locaties. Door het vastleggen van ruimtelijke keuzes in een beleidskader, dat niet appellabel is, ontnemt de gemeente de inwoners de mogelijkheid om de gemaakte keuzes te laten toetsen door de rechter.
	Het beleidskader moet dienen als toetssteen en richtlijn om tot een goed ontwerp te komen voor het Energielandschap en de zonneparken en het bevat spelregels voor financiële en procesparticipatie. Bij de vergunningaanvraag wordt gekeken of voldoende rekening is gehouden met het beleidskader en ander relevant beleid van gemeente en provincie. Uiteraard wordt de aanvraag ook getoetst aan de Omgevingswet en is alle relevante wet- en regelgeving van toepassing op het plan. Als de vergunning daarmee in strijd is, kan op de gebruikelijke wijze bezwaar gemaakt worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

84.	FINANCIEEL: Bij afname of negatief resultaat businesscase zal de gemeente afhaken als initiatiefnemer c.q. ondernemer in Zuid. Wat doen dan de projectontwikkelaars in dat geval? Bezuinigen op het plan? Zoveel mogelijk panelen en zo min mogelijk natuur en andere bijzaken? Holland Solar is b.v. geen liefdadigheidsinstelling; gewoon een commercieel bedrijf met doel zoveel mogelijk winst te genereren. De bijzaken zullen ze niet uit vrije wil doen; dit moet opgelegd worden door de overheid, te weten de gemeente door middel van een keihard en waterdicht contract en eventueel sanctiemogelijkheden, als het niet nagekomen wordt. Initiatiefnemers maken in de vergunningsaanvraag duidelijk, welke koppelkansen wel of niet benut worden. Het kan ook zo zijn, dat er 0 koppelkansen benut gaan worden. Welke keiharde garanties geeft de gemeente?
	Het beleidskader zon op land en ander relevant lokaal en provinciaal beleid vormen het toetsingskader voor plannen in het zoekgebied. Dit krijgt ook zijn weerslag in de omgevingsvergunningen die nodig zijn voor deze plannen. Op de voorschriften van de vergunning worden gehandhaafd. Het toetsingskader houdt geen rekening met het financieel rendement van zonneparken. Koppelkansen kunnen niet worden afgedwongen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
85.	OPPERVLAKTE: Van de 101 ha is er nog 56 ha nodig. In Zuid is plaats voor 43,5 ha. Resulteert 12,5 ha. voor Noord. Zonnepanelen brengen sinds begin van het plan in 2019 30-40% meer op aan energieleverantie. Kan het benodigde areaal dan ook krimpen met 30-40% om dezelfde resultaten te boeken? 101 ha voor 0,101 Twh is nu nog maximaal 70 ha. en in 2025 misschien zelfs 60 ha. In 2030, het jaar van de realisatie is 50 % ha. wellicht voldoende om de hh. Twh te bereiken. Waarom moet de maximale oppervlakte van 101 ha. perse belegd worden met zonnepanelen, terwijl 50 ha ook voldoende zou zijn om het beoogde resultaat te halen? Maximaal is maximaal; minder kan echter ook om het beoogde doel te bereiken.
	Het is juist dat er over een maximum van 56 ha wordt gesproken. Het aantal hectares dat uiteindelijk nodig is hangt onder meer af van de gemiddelde dichtheid van de zonnepanelen en de vormgeving van de zonneparken. Het kan zijn dat er minder hectares nodig zijn dan 56 ha. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
86.	ZONNELADDER: Een afwijking naar trede 3 in het geval van landbouwgrond voor grootschalige energieparken is niet mogelijk met de argumentatie, dat de RES doelen behaald moeten worden. Dit is een non-argument. Zonneladder van de gemeente Tynaarlo is juridisch niet juist en in strijd met de regels van rijk en provincies. Trede 3 is nooit voor energieparken op landbouwgrond. Die valt onder trede 4!
	De zonneladder van de gemeente Tynaarlo zoals geformuleerd in de Omgevingsvisie heeft een wat andere opbouw en formulering maar is niet in strijd met de regels van het rijk of de provincie. Bij het voorbereiden van de gebiedsvisie en het samenhangende ontwerp voor het Energielandschap moet ook rekening worden gehouden met de voorwaarden van de Provinciale Omgevings Verordening Drenthe over zonneparken. De provincie Drenthe gaat er vanuit dat onder strenge voorwaarden zonneparken op landbouwgrond nog mogelijk zijn als dat noodzakelijk is om de energiedoelstellingen van de RES-Drenthe (Regionale Energie Strategie) te kunnen halen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

87.	Zogenaamde pluspunten te behalen door een zonnepark, die genoemd worden in het concept-beleidskader: “Zon op land versterken en herstellen natuur en biodiversiteit” Is hier onderzoek naar gedaan en zijn hier bewijzen voor of is dit een aanname? Is er een nulmeting gedurende 1 jaar of gedurende meerdere jaren verricht? “Streven naar toename bodemkwaliteit en landschapskwaliteit” Vreemde aanname, want hoezo een toename hiervan door zonneparken? Kom zelf uit de sector, waar bodemkwaliteit een heel belangrijk aspect is, en waar altijd geprobeerd wordt deze te verhogen. Maar zeker niet door plaatsing van zonnepanelen. Graag bewijs uit onderzoek, dat dit een mogelijkheid is. Recreatieve mogelijkheden: Wandel-en fietsroutes door het zonnepark, terwijl het park hermetisch afgesloten is met hekwerk. Nieuwe oversteken Noord Willemskanaal met b.v. zelfbedieningsveer. Afdeling utopische gedachten! “Landschap wordt kwalitatief verbeterd” Landschap bestaat nu uit landschap met weids uitzicht. Versterkt door beplanting en zonneparken of alleen veranderd c.q. verpest? Zichtlijnen worden verstoord door zonneparken en beplanting in plaats van versterkt. het gehele noordelijke deel kent openheid als kernwaarde en niet alleen het allernoordelijkste deel (zie blz.45 van de beleidsnota)
	Voorwaarde uit het beleidskader is dat bij de ontwikkeling van zonneparken gezorgd wordt voor het realiseren van meerwaarde voor de natuur en het versterken van biodiversiteit en landschap. In de fase van ontwerp moet een pakket van maatregelen worden beschreven en de meerwaarde voor natuur, bodem en biodiversiteit worden aangetoond. Deze worden onderdeel van de vergunningaanvraag. Het beleidskader schrijft voor dat na realisatie van het zonnepark monitoring plaatsvindt op de maatregelen. Recreatieve mogelijkheden worden als onderdeel van koppelkansen onderzocht. Daarbij zal moeten blijken wat passend en haalbaar is. Ook financieel. De mate van toegankelijkheid zal onder meer afhangen van de manier waarop zonneparken in het Energielandschap worden ontworpen. Door een juist ontwerp kunnen zichtlijnen worden gecreëerd en versterkt. Dat wil niet zeggen dat overal in Energielandschap zichtlijnen en doorkijkjes aanwezig zullen zijn. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
88.	VERSCHILLEN IN PARTICIPATIE DORPSPROJECTEN EN GROOTSCHALIG ZONNEPARK: Bij dorpsprojecten kennen de mensen elkaar goed; een reden voor een goed en grondig participatietraject vanaf het begin. Bij de groep omwonenden van het grootschalig zoekgebied is dit niet anders. Hier hadden dezelfde participatieregels moeten gelden! Eventuele opbrengsten van dorpsprojecten en het sociaal zonnepark vloeien terug naar dorpen en lokale gemeenschappen. Projectontwikkelaars laten opbrengsten alleen in eigen zakken vloeien! Bij de dorpen mag geen zonnepark op de dorpsessen! Waarom bij het grootschalig zonnepark wel? In landschapsontwikkelingsplan openheid van de dorpsessen behouden! Waarom hoeft dit niet in het zoekgebied? Participatie volgorde en enquêtes over alle onderdelen vanaf het allereerste begin bij de dorpsprojecten. Waarom niet bij het grootschalig zonnepark? De gemeente is beschikbaar om beleid en spelregels toe te lichten bij de dorpsprojecten. Gemeente ondersteunt inwoners met informatie en kennis. Waarom niet bij grootschalig zonnepark, waar we zelfs geen of onvoldoende antwoord krijgen op onze vragen.
	Op hoofdlijnen gelden dezelfde spelregels voor participatie. Het verschil is dat bij de dorpsprojecten de bewoners zelf de initiatiefnemers zijn van het zonnepark en bij het grootschalige zonnepark is dat een private partij eventueel samen met een lokale

	energiecoöperatie. In beide gevallen zijn de spelregels erop gericht om bewoners en belanghebbenden op een goede manier mee te laten praten. Het beleidskader bevat spelregels voor financiële participatie en lokaal eigendom om te voorkomen dat alle opbrengsten bij de projectontwikkelaars blijven. Voor grootschalige zonneparken is een uitzondering gemaakt om dit op dorpsessen te realiseren. Voor de verdere onderbouwing verwijzen wij naar bijlage 4 van het beleidskader. De verschillen in participatie hebben ermee te maken dat de dorpsprojecten gericht zijn op dorpsbewoners als initiatiefnemer en op kleine zonneparken waarvoor op voorhand geen locaties zijn bepaald in de Omgevingsvisie. Met andere woorden het gaat om een andere doelgroep en een ander vetrekpunt voor wat betreft het ruimtelijk kader. Bij de dorpsprojecten is onder de noemer 'Stimuleringsbeleid gemeente' genoemd dat de gemeente beschikbaar is om het beleid en de spelregels toe te lichten. Bij het onderdeel Energielandschap is dat te vinden onder de noemer 'De gemeente faciliteert en toetst' tweede bullit. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
89.	UITKOMSTEN ENQUETES: Belangrijk bij inwoners zijn: het landschap, zoals het nu is. natuur en biodiversiteit veiligheid. Wordt het landschap mooier/beter door een zonnepark? Zeker niet. Wordt de natuur/biodiversiteit verbeterd door een zonnepark? Helemaal niet zeker en niet bewezen. Wordt het veiliger door zonneparken? Zeker niet met geluids- en lichtoverlast en met gevaar voor het vliegverkeer en brand. Hernieuwbare energie Voedselbos e.d. Energieopslag Deze 3 punten zijn niet heel belangrijk voor de inwoners Uit de enquête blijkt, dat 67 % van de bewoners zonne-energie belangrijk vindt en dat dan op daken en restlocaties. 67% is 2/3 van de bevolking en dat vindt de gemeente gewoon niet belangrijk en ze legt dit resultaat naast zich neer. 94 % van de inwoners vindt meepraten vanaf het begin van een nieuw project belangrijk! Wij dus ook!
	Voor wat betreft zon op dak en restlocaties, zie onder meer de beantwoording van zienswijze 6. Overigens is de enquête een beperkte steekproef. Het beleidskader voorziet ook in spelregels voor participatie. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
90.	VISIE ENERGIECOÖPERATIE DRENTSE AA. E.C.D.A. bemiddelde tot dusver in de isolatie van woningen en het plaatsen van zonnepanelen op daken van particuliere woningen. Deze expertise heeft iedereen die een woning geïsoleerd heeft of zonnepanelen geplaatst heeft. ECDA willen een zonnepark om trots op te zijn! Trots omdat je het landschap verpest hebt met een grootschalig zonnepark, dat ook nog eens overbodig is en alleen als doel heeft om de ego's van gemeentelijke bestuurders overeind te houden. ECDA kiest voor een actieve rol bij de ontwikkeling en instandhouding van het zonnepark (bij kernpunten ECDA wil geen rol spelen in beheer en exploitatie (bij voorwaarden) Een tegengestelde keus en dus een totaal ongeloofwaardig instituut, waar de gemeente zijn oren naar laat hangen.

	Een lokale energiecoöperatie kan een rol spelen om inhoud te geven aan lokaal eigenaarschap of op een andere manier een rol te spelen om de lokale betrokkenheid vorm te geven. Deze organisatie zal zich moeten bezinnen op welke rol bij haar past. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
91.	WAAR OF NIET WAAR? Door de gemeente wordt gesteld, dat uit onderzoeken blijkt, dat de zonnepark-zone als bufferzone kan fungeren t.o.v. het Nationaal Park Drentse Aa en dit op grond van uitspraken van NPDA. Echter het Nationaal Park Drentse Aa heeft dit nooit beweerd of gezegd en spreekt op hun werk nooit over een bufferzone. Verzinsel van de gemeente? Snelwegpanorama behouden is een verzoek van Nationaal Park Drentse Aa en geen voorwaarde. Het verzoek betreft het zuidelijke deel in de zogenaamde "kamers" Draagvlak onder omwonenden vraagt een verdeling Noord en Zuid. Hier is nooit sprake van geweest bij de bewoners van het zoekgebied. Uitgesloten locaties: Het zuidelijk deel is brongebied en heeft potentieel botanische waarde. Hoezo, wat en welke soorten komen hier voor, waardoor dit stempel het opgezet wordt. Ik heb veel kennis van planten in cultuur en in het wild en heb er nooit wat kunnen bespeuren. Welk onderzoek wijst dat uit? Het zijn nu gewone regulier bewerkte agrarisch akkers zonder enige beperking. Afspraken zijn gemaakt over de aansluiting op het hoogspanningsnet. Netbeheerders weten niets af van die afspraken. Hoezo afspraken? In het klimaatakkoord is een afspraak, dat burgers profiteren voor minimaal 50% van het project. Als het project verlies draait, waar blijft dan die 50% of moeten de burgers dan direct of indirect bij betalen. Beleving vanaf de A28 is van belang voor auto's, die met 110-140 km per uur langs rijden en het landschap in een flits voorbij zien komen. Omwonenden, bezoekers en toeristen zien het landschap van zonsopkomst tot zonsondergang en is dit belang ondergeschikt aan het belang van het snelwegverkeer?
	Zie voor de onderbouwing over de bufferzone bijlage 4 van het beleidskader en de toelichting bij zienswijze 61. Het (snel)wegpanorama is gebaseerd op provinciaal beleid en vastgelegd in de Provinciale omgevingsverordening. In de ontwerpfase moet hier rekening mee worden gehouden. Er is rekening mee gehouden dat er meer bewoners in het noordelijk gebied wonen dan in het zuidelijk gebied. Provinciale Omgevingsverordening 2023 - Wegpanorama Organisatie (eigenaar): Provincie Drenthe Datum van de bron (aangemaakt): 3 jaar geleden Datum van de bron (laatste wijziging): 3 jaar geleden Datum van de bron (publicatie): 2 jaar geleden De essentie van het begrip wegpanoramas zit voor ons in het beleefbaar houden van de afwisseling tussen bebouwd en onbebouwd gebied en bij ontwikkelingen aandacht te vragen voor het ruimtelijke ontwerp met gebiedskenmerken en ruimtelijke kwaliteit. Voor de eenduidigheid maken wij geen onderscheid tussen snelweg- en wegpanoramas en hanteren wij enkel het begrip wegpanorama. Zie het omgevingsvisiedocument voor de volledige beleidstekst.

	In RES-verband zijn afspraken gemaakt tussen netbeheerders en de gemeenten over hun RES-ambities. De afspraak is dat de netbeheerders het mogelijk maken dat de gemeentelijke RES-doelen gerealiseerd worden. De gemeente heeft nog geen aansluiting aangevraagd. Onderzocht wordt hoe die aansluiting het beste gerealiseerd kan worden. Daarbij wordt ook gekeken naar samenwerking met andere partners en wordt gesproken met netbeheerders. Het brongebied aan de zuidkant is onderdeel van het beekdallandschap en de waarde ervan is ook in het gemeentelijk Landschapsontwikkelingsplan (LOP) beschreven en vastgelegd. In het klimaatakkoord en het beleidskader wordt gesproken over streven naar 50% lokaal eigendom. Dat kan via een lokale energiecoöperatie. Bewoners maken ook afspraken met initiatiefnemers over andere vormen van financiële participatie. Voor wat betreft de beleving van het landschap vanaf de A28 wordt onder meer gekeken naar het provinciaal beleid voor wegpanorama's. Als daarbij sprake zou zijn van tegenstrijdige van belangen, moet een zorgvuldige belangafweging gemaakt worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
92.	PROBLEMEN BIJ EVENTUELE REALISATIE VAN HET ZONNEPARK: 100 meter afstand van woningen is veel te weinig! Gebruikelijk is 200-300 meter. Bij 200-300 meter afstand van de huizen en een eventueel snelwegpanorama van 100 meter blijft er 200-300 meter over en dat is schijnbaar te weinig voor het zonnepark. Temeer een teken van de totaal ongeschiktheid van dit zoekgebied! Snelgroeiende soorten om het zicht op de panelen snel tegen te gaan, hebben meestal een korter leven en takelen van onderaan af, d.w.z. ze worden van onderaf kaler. B.v. populier, berk en els horen bij deze groep en voegen weinig toe aan de voorkoming van uitzicht op de panelen. Wintergroene planten, die ook in de winter de panelen aan het zicht onttrekken zijn langzamer groeiend en niet autochtoon. Geen verlichting in het zonnepark in de nacht. Ook geen knipperlichten of stand-by lichten van camera's, transformatoren of omvormers of iets dergelijks? Voorlopig zijn er geen circulaire zonnepanelen. Bij ruiming ontstaat een groot milieuprobleem. Grondeigenaren met zonnepanelen op hun land worden gedwongen min of meer biologisch te gaan werken. Is dit bekend en akkoord bij de grondeigenaren? Wie houdt toezicht hierop en grijpt zonnodig in? Welke sanctiemogelijkheden zijn er? Worden de beoogde terreinen gekocht of gepacht van de grondeigenaren? Bij pacht is het land na 25 of 30 jaar weer van de eigenaar, die waarschijnlijk agrariër is en weer agrarische activiteiten op dit land gaat verrichten. Hoezo blijven inrichtings- en beheermaatregelen dan behouden? Dit bepaalt alleen de eigenaar. Om dit te behouden, moet men de gronden kopen. Mijn conclusie is, dat er geen grootschalig zonnepark moet komen om de volgende redenen: Juridisch in strijd met de zonneladder van rijk en provincies. Bij de enquête 67% voor zonne-energie, maar dan op daken en restlocaties en er is geen enkel draagvlak bij de direct omwonenden van het zoekgebied. Geen enkele noodzaak voor een grootschalig park door bijna 50% meer opbrengst per paneel in 2030. Andere mogelijkheden voor plaatsing zonnepanelen niet of nauwelijks onderzocht of gestimuleerd. Financieel waarschijnlijk onrendabel, waardoor de belastingbetaler opdraait voor de kosten. Foute argumentatie om het huidige zoekgebied aan te wijzen als de meest geschikte locatie. Geen verrijking van het mooie weidse landschap en onzeker of het de natuur en/of biodiversiteit verrijkt. Geen enkel hard bewijs uit onderzoek voor allerlei genoemde voordelen van een zonnepark.
	Er zijn geen landelijke normen voor de afstand van woningen tot zonneparken. Wel is er rekening te houden met geluidnormen van eventuele installaties zoals omvormers die een bepaalde afstand vereisen.

	In het ontwerp-beleidskader wordt een minimale afstand gehanteerd van 100 meter van de erfgrans van woningen tot aan het hekwerk van zonneparken. Dat is naar onze mening acceptabel en geeft ruimte voor een goed ontwerp, waarbij rekening kan worden gehouden met behoud van openheid en zichtlijnen. Dat hoeft uiteraard niet te betekenen dat niet meer afstand tot woningen kan worden aangehouden. Dat zal afhangen van het ontwerp waarbij bewoners en belanghebbenden worden betrokken. Na intern overleg zijn wij wel tot een andere methode gekomen om de minimale afstand tot zonneparken te bepalen, omdat die objectiever is en in de praktijk makkelijker toetsbaar. In het beleidskader nemen we daarom een minimale afstand op van 150 meter vanaf de gevel van de woning tot het hekwerk van het zonnepark. Dit zal in de meeste gevallen leiden tot een iets grotere afstand van het zonnepark. In het ontwerp-beleidskader ontbreekt de nadere aanduiding dat dit afstandscriterium alleen van toepassing is op woningen gelegen binnen het zoekgebied tussen het Noord-Willemskanaal en de A28. Door de ligging van woningen buiten het zoekgebied wordt al voldoende afstand tot zonneparken gewaarborgd. In de ontwerpfase moet worden bepaald wat de meest geschikte beplanting is, rekening houdend met de spelregels uit het beleidskader. In het beleidskader is opgenomen dat het zonnepark in de nacht niet mag worden verlicht omdat donkerte een kwaliteit is voor het landschap. Het is goed om toe te voegen dat er in de nacht ook geen andere lichtbronnen in het zonnepark zijn die hinder in de omgeving veroorzaken. Het is een streven om zoveel mogelijk gebruik te maken van circulaire materialen. Dat geldt niet alleen voor zonnepanelen maar ook voor andere bouwmaterialen. Grondeigenaren worden niet gedwongen om biologisch te werken. Het is een keuzemogelijkheid om meerwaarde voor natuur te realiseren buiten het zonnepark in plaats van erbinnen. Voor de zonneladder zie onder meer het antwoord bij zienswijze 6. Uit de huidige business case blijkt dat een zonnepark nog uitkan. Direct voor de investeringsbeslissing zal moeten worden gekeken hoe de business case er voor zonneparken er op dat moment uitziet. Batterijen kunnen daaraan een positieve bijdrage leveren. Over de argumentatie van het zoekgebied zie onder meer het antwoord op zienswijze 42. Conclusie: Het afstandscriterium van woningen tot zonneparken onder de kop 'afstand tot woningen' wordt aangepast tot 150 meter zoals hierboven geformuleerd. Het afstandscriterium geldt voor woningen gelegen binnen het zoekgebied. De spelregel over verlichting op bladzijde 42 onder de kop 'voorkom overlast voor de omgeving' wordt als volgt aangevuld. 'Lichtbronnen binnen het zonnepark mogen geen hinder in de omgeving veroorzaken'.

93.	Conclusie Verticale opstelling van zonnepanelen: • vermindert de ruimtelijke impact, • biedt betere landschappelijke inpassing, • zorgt voor een gunstiger opbrengstverloop door minder zomerpieken, • verlicht de belasting van het elektriciteitsnet, • en biedt kansen in zowel landelijk als stedelijk gebied. Daarom wordt verzocht verticale zonnepanelen expliciet op te nemen als volwaardige en te stimuleren opstellingsvorm binnen het definitieve beleidskader Zon op Land.
	In het beleidskader worden bewust geen specifieke opstellingen voorgeschreven. Verticale zonnepanelen zijn een mogelijkheid. Het beleidskader laat ruimte voor maatwerkoplossingen die passen bij de doelen die beschreven worden in de op te stellen gebiedsvisie (voor het Energielandschap) dan wel de landschapsvisie (voor dorpsprojecten). Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
94.	1.1 Samenwerking met Energie Coöperatie Drentse Aa (ECDA) Het betrekken van de Energie Coöperatie Drentse Aa (ECDA) als strategische partner biedt de gemeente Tynaarlo unieke mogelijkheden: Verankering in beleidskader: Wij stellen voor om ECDA op te nemen als strategische partner in het hoofdstuk over participatie en lokaal eigendom, waarbij hun rol expliciet wordt benoemd in de begeleiding van de energievoorziening en het sociale fonds.
	ECDA of een andere lokale energievoorziening kan een rol spelen bij het vormgeven van mede-eigenaarschap, maar ook eventuele andere rollen vervullen. Dat kan bij het opstellen van de gebiedsvisie of landschapsvisie en het projectplan worden uitgewerkt. In deze fase is dat nog te vroeg. Conclusie: Bij het onderdeel Energielandschap onder de noemer 'Investeren in de omgeving via een omgevingsfonds' toegevoegd dat een energievoorziening hierin een rol zou kunnen vervullen.
95.	1.3 Private Netaansluiting: Oplossing voor Netcongestie Een cruciaal aspect waar het huidige beleidskader onvoldoende helderheid biedt, is de netaansluiting. De netwerkcongestie in Nederland vraagt om innovatieve oplossingen.
	Binnen de RES (Regionale Energie Strategie) is afgesproken dat netbeheerders er in voorzien dat de RES-opgave kan worden gefaciliteerd. Bij het opstellen van de gebiedsvisie en het projectplan zal duidelijk moeten worden hoe dit het beste kan worden gerealiseerd. Daarbij kunnen zaken als een (centrale locatie voor) batterijopslag, een energiehubs en de mogelijkheden van een private netaansluiting in beeld worden gebracht. Het voert te ver om dat nu in het beleidskader uit te werken. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
96.	<u>Minimumafstand woningen (nieuw)</u> Het beleidskader mist een duidelijke minimumafstand. Voorstel: • Minimaal 100-125 meter vanaf midden woning tot projectgrens • Dit geeft bewoners voorspelbaarheid en vertrouwen
	Zie beantwoording zienswijze 70.

	Conclusie: Er is een minimale afstand opgenomen tussen woningen in het zoekgebied en het zonnepark
97.	<u>Definitie "invloedsgebied" (precisering blz 44)</u> Huidige formulering is te vaag. Voorstel: • Primair invloedsgebied: omwonenden binnen 200 meter • Secundair invloedsgebied: inwoners binnen straal 5 kilometer • Dit sluit aan bij definitie "lokaal" voor energiecoöperatie
	Dit begrip was in het concept-beleidskader te vinden in de paragraaf 'inwonersparticipatie' onderdeel 'Energie landschap' en is in het ontwerp-beleidskader veranderd in het begrip 'belanghebben'. Daar is gedefinieerd wie belanghebbenden zijn en om die reden kunnen deelnemen aan het participatieproces. Het gaat op dit punt dus niet over financiële participatie. Dat is beschreven in de paragraaf 'financiële participatie'. Conclusie: geen aanpassing nodig
98.	<u>Terminologie "landschapsvisie" (blz 38, 39)</u> De term "landschapsvisie" is te breed en abstract. Voorstel: • Gebruik "Gebiedsvisie Zon-op-Land Vriezerbrug" • Dit is concreter en aansluitend bij het specifieke gebied • De omgevingsvisie en "Zon op Land" vormen al de strategische basis
	In het ontwerp-beleidskader zon op land wordt voor de visie voor het Energielandschap de term 'gebiedsvisie' gebruikt. Conclusie: geen aanpassing nodig
99.	2.2 Participatieproces: Van Co-creatie naar Co-productie Huidige formulering (blz 45) stelt "co-creatie met invloedsgebied" centraal. Dit is echter weinig effectief zonder deskundige basis. Gewijzigd procesmodel:
	In de zienswijze wordt een voorstel gedaan voor een gewijzigd procesmodel. Onzes inziens is dit al een bepaalde invulling van een participatieplan. Na het vaststellen van het beleidskader zon op land kunnen initiatiefnemers op basis van het beleidskader een participatieplan opstellen. Het plan wordt voorgelegd aan omwonenden, belanghebbenden en de gemeente die suggesties en aanvullingen kunnen inbrengen. Conclusie: geen aanpassingen nodig
100.	2.3 Lokaal Eigendom: Participatie en Betrokkenheid (blz 48) Huidige formulering "streven naar 50% lokaal eigendom" verdient verdere uitwerking. Wij dragen graag bij aan een werkbaar model: Ons voorstel voor participatieniveaus: Wij streven naar zo breed mogelijke lokale betrokkenheid en eigendom, waarbij we onderscheid maken tussen projecttypen: • Voor commerciële projecten: streven naar minimaal 30% lokaal eigendom, met voorkeur voor hoger percentage waar mogelijk • Voor dorpsprojecten: minimaal 50% lokaal eigendom als uitgangspunt • Definitie "lokaal": inwoners binnen 5 km straal van het project (praktisch relevant bereik)
	Het streven naar 50% lokaal eigendom is afkomstig uit het Nationaal Klimaatakkoord en overgenomen in de gemeentelijke Omgevingsvisie. Voor dorpsprojecten is minimaal 50% lokaal eigendom als uitgangspunt genomen. Het is inderdaad de bedoeling dat verdere uitwerking en invulling plaatsvindt bij de planvoorbereiding en de afspraken in een

	projectplan worden opgenomen. Bij mede-eigenaarschap van een energiecoöperatie kunnen alle inwoners daarvan lid worden en beperken we dit niet tot een straal van 5 km. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
101.	2.4 Kwalificatie-eisen Ontwikkelaars Het beleidskader mist criteria waaraan ontwikkelaars moeten voldoen.
	Het beleidskader stuurt via de inhoudelijke spelregels ook op bepaalde kwalitatieve aspecten van ontwikkelaars. Het is lastig om op voorhand redelijke en objectieve kwaliteitseisen aan organisaties en ondernemingen te stellen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
102.	2.5 Energiehub: Van Optie naar Integrale Component (blz 49) Huidige formulering "gemeente onderzoekt mogelijkheden" is te vrijblijvend en suggereert een aparte ontwikkeling. Voorstel: De energiehub is geen aparte ontwikkeling maar integraal onderdeel van het energielandschap, met volgende functies:
	Naast dat de gemeente mogelijkheden onderzoekt, wordt een energiehub ook als koppelkans genoemd en zal in dat verband ook bij de gebiedsvisie voor het Energielandschap als mogelijkheid in beeld worden gebracht. Dat garandeert dat de ontwikkeling daarvan integraal kan plaatsvinden. Conclusie: geen aanpassing nodig
103.	2.6 Agrarische Continuïteit en Omgevingskwaliteit Het beleidskader stelt eisen aan agrariërs buiten het projectgebied (blz 43, 44). Dit is onwerkbaar en onnodig complex. Voorstel:
	Het gaat hier nadrukkelijk om een keuzemogelijkheid om meerwaarde voor natuur buiten het zonnepark te realiseren (deel Energielandschap). Het ligt voor de hand om daarover in de gebiedsvisie de richting te bepalen. Conclusie: geen aanpassing nodig
104.	2.7 Vergunning Looptijd en Toekomstbestendigheid (blz 38) Tekst suggereert tijdelijke vergunning ("na het zonnepark"). Voor een duurzaam energiesysteem is dit onlogisch. Voorstel:
	De provinciale Omgevingsverordening stelt regels over de gebruiksperiode van een zonnepark. Cinclusie: geen aanleiding voor aanpassing
105.	Bedankt voor de mogelijkheid om te reageren op het concept beleidskader zon op land. Ik heb samen met collega's van het nationaal park, water, landschap, ruimte, cultuurhistorie en natuur naar jullie beleidskader gekeken. Het beleidskader was in onze ogen erg compleet en we hebben geconstateerd dat het relevante provinciale beleid goed is meegenomen en meegewogen in het beleidskader. In de zienswijze hebben we nog wel een aantal kleinere opmerkingen opgenomen bedoeld ter verbetering en of verduidelijking van het document. In navolgende zienswijzen 105 tot en met 111 gaan we in op de opmerkingen.
106.	Allereerst constateren we dat het een omvangrijk document is geworden, zeker als alle verwijzingen naar andere stukken worden meegenomen. Hierdoor wordt het stuk ook minder overzichtelijk en dreigen de visie en de spelregels onder te sneeuwen. Advies is om de visie, en de spelregels kort en krachtig in het document uit te lichten of naar voren te halen. En in de vormgeving duidelijk inzichtelijk te maken welke spelregels bij welke categorie projecten hoort. Om met de laatste opmerking te beginnen; het beleidskader bestaat uit een deel voor de dorpsprojecten en een deel voor het Energielandschap. Het gebruik van de kopjes in de

	kantlijn kan misschien nog worden verbeterd en termen hier en daar meer eenduidig worden toegepast. Conclusie: we proberen de overzichtelijkheid te verbeteren door de kopjes in de kantlijn tegen het licht te houden
107.	Mede door de uitgebreide toelichting van het proces constateren we dat er in het document verschillende kaarten en begrenzingen te vinden zijn van het zoekgebied voor het energielandschap. Zo wordt het zuidelijke zoekgebied op minstens drie verschillende wijzen begrenst in het document. Dit roept verwarring op. Daarbij klopt de begrenzing op pagina 45 niet, deze loopt over de onlandweg. Verzoek is om de begrenzing correct en eenduidig aan te geven.
	Het kaartbeeld op pagina 45 is een weergave van het brongebied en maakt onderdeel uit van het zoekgebied. Het gaat daar niet om een weergave van het gehele zoekgebied. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
108.	Op pagina 9 geeft u aan dat De ontwikkeling van een zonnepark of dorpsproject is een kans om het landschap en de biodiversiteit van het dorp een impuls geven. Dit laatste geldt ook voor de biodiversiteit in het landelijk gebied.
	Bedoeld wordt kansen in en met name rondom het dorp. De zin kan op de volgende manier verduidelijkt worden: 'De ontwikkeling van een zonnepark of dorpsproject is een kans om het landschap en de biodiversiteit van <u>en rondom</u> het dorp een impuls te geven. Conclusie: zin verhelderen door toevoegen '...en rondom...'
109.	Op pagina 13 is een overzicht van het bestaande beleid opgenomen. Hier mist de natuurherstelverordening (Europese verplichting) die ook voor gemeenten van toepassing gaat zijn (oa bestuivers). In de spelregels zien we de provinciale kernkwaliteiten goed terugkomen, deze zouden in dit overzicht ook benoemd kunnen worden.
	Anticiperend op de natuurherstelverordening nemen wij deze op in het overzicht van beleid. Conclusie: we nemen de natuurherstelverordening op in het overzicht
110.	Op pagina 13 gaat u in op de voorkeursvolgorde zon. Wat u zegt is niet onjuist, maar om duidelijker aan te geven hoe de provincie de voorkeursvolgorde hanteert stellen wij de volgende zinsnede voor:De provincie hanteert de voorkeursvolgorde zon door zon op dak te stimuleren en zon op landbouwgronden te limiteren en hier strenge voorwaarden aan te stellen. Zie biedt daarbij enkel de mogelijkheid om zonneparken op landbouwgrond te realiseren mits..... Verder is het wellicht goed om in het document aanvullend aan te geven hoe de gemeente Tynaarlo invulling heeft gegeven aan de voorkeursvolgorde zon, en invulling gegeven heeft aan bv zon op dak en op water ten behoeve van haar doelstellingen.
	We nemen het tekstvoorstel over de voorkeursvolgorde over in het beleidskader. We nemen een passage op onder 'Bestaand beleid, Regionale energiestrategie' over hoe de gemeente Tynaarlo invulling geeft aan de voorkeursvolgorde. Conclusie: tekstsuggesties overnemen onder overzicht 'Bestaand beleid'.
111.	Er is voor de ontwikkeling van dit beleidskader vanuit de provincie subsidie versterkt om expliciet te kijken naar de jonge landschappelijke waarden van dit gebied (de ruilverkavelingsperiode). Verzoek is om dit duidelijker terug te laten komen. Zo zou het bij voorkeur beschreven kunnen worden onder 'Overige beleidsadviezen en -onderzoeken' op pagina 15. Nu wordt het enkel binnen een 'voorbeeldkader' op pagina 24 benoemd.
	Wij nemen de suggestie over om het onderwerp over de ruilverkavelingsperiode onder 'Overige beleidsadviezen en – onderzoeken' op te nemen. Conclusie: bovenstaande suggestie wordt overgenomen

112.	Wij hebben geen grondposities in het betreffende zoekgebied. Wel ligt in dit zoekgebied een van onze transportleidingen (van Annen naar de Punt). Het betreft hier een PVC 500 mm leiding die essentieel is voor de drinkwatervoorziening in dit gedeelte van Noord-Drenthe en Groningen. In verband met de leveringszekerheid dient deze transportleiding in geval van een eventuele breuk binnen 24 uur te kunnen worden gerepareerd. Hiertoe dient de leiding te allen tijde vrij te worden gehouden van bebouwing. In verband met de werkzaamheden die in geval van een noodzakelijke reparatie plaats moeten vinden (noodzakelijke bewegingsruimte voor een kraan, benodigde leidingen, etc.), adviseren wij een obstakelvrije zone aan te houden van in totaal 12 meter.
	Wij zullen rekening houden met beperkingen die deze en andere transportleidingen in het zoekgebied met zich meebrengen. In de tekst van het beleidskader zullen we hier onder het kopje uitgesloten locaties nog een opmerking over maken. Conclusie: we nemen hier nog een korte tekst over op in het beleidskader
113.	Voorstellen Om bovenstaande risico's te beheersen, hebben we een viertal voorstellen: Voorstel 1: Ontwerp zonneparken met voldoende ruimte tussen panelen om zonlicht en regeninfiltratie mogelijk te maken, stimuleer het gebruik van semi-transparante panelen en pas een ontwerptoets voor behoud bodem- en waterkwaliteit toe. Voorstel 2: Stel eisen aan materiaalgebruik van de zonnepanelen (met name nabij het mengbekken van Waterbedrijf Groningen) <i>voetnoot 2²</i> Gelegen aan de westkant van de A28, ter hoogte van afrit 37. Inrit aan de Groningerstraat 120, De Punt. , zoals PFAS- en loodvrije panelen <i>voetnoot 3. III.</i> <u>Duurzaamheidsaspecten en marktscan duurzame zonnepanelen</u> Voorstel 3: Houd bij vergunningverlening in de calamiteitenplannen voor zonnepanelen rekening met de beheersing van risico's voor drinkwaterbronnen. Leg verplichte maatregelen op voor brandbestrijding en beperkingen t.a.v. het gebruik van specifieke blusmiddelen. Voorstel 4: Stel via vergunningverlening eisen aan permanente monitoring, of minimaal op regelmatige basis, van de waterkwaliteit, met duidelijke rapportages over relevante parameters zoals zuurstof, nutriënten en biologische indicatoren. Waterbedrijf Groningen staat open voor samenwerking en innovatie, mits de bescherming van drinkwaterbronnen duurzaam gewaarborgd blijft.
	Voorstel 1: In het beleidskader hebben we als minimumeis 25% ruimte tussen de panelen, aansluitend bij de voorwaarden van de SDE++ subsidie. Daarbij eist het beleidskader dat de ruimte zodanig wordt ingericht dat bodemkwaliteit, waterkwaliteit en ecologische kwaliteit binnen het zonnepark gedurende de levensduur van het park niet achteruit gaat. Voorstel 2: We zullen in het beleidskader opnemen dat PFAS-vrije zonnepanelen worden toegepast. Voorstel 3: Bij de vergunningverlening zal ten aanzien van calamiteiten ook gekeken worden naar beheersing van risico's voor drinkwaterbronnen. Voorstel 4: Bij de vergunningverlening zullen we beoordelen welke aspecten van monitoring redelijkerwijs kunnen worden geëist.

	Conclusie: We nemen in het beleidskader op dat zonnepanelen PFAS-vrij zijn.
114.	Standpunt ten aanzien van zonnepanelen op landbouwgrond In principe zijn wij tegen het gebruik van landbouwgrond voor de plaatsing van zonnepanelen. Er zijn nog voldoende daken beschikbaar waarop zonnepanelen geplaatst kunnen worden, zeker wanneer er sprake is van ruimtegebrek. Toch erkennen wij dat er een wettelijke opgave bestaat om ook binnen onze gemeente zonneparken te realiseren. Vanuit deze realiteit willen wij aandacht vragen voor de negatieve effecten die zonneparken hebben op de landbouwsector. Landbouwstructuurverbetering als randvoorwaarde Om de negatieve effecten op de landbouw te verzachten, pleiten wij ervoor dat de vestiging van zonneparken gepaard gaat met landbouwstructuurverbetering in de directe omgeving. Dit moet een randvoorwaarde zijn bij de vestiging van zonneparken. Wij waarderen de ruime aandacht voor landschappelijke inpassing en natuurwaardeverbetering binnen het beleidskader, maar benadrukken dat deze aspecten ook in balans moeten zijn met de belangen van de landbouw. We blijven zon op dak stimuleren, maar de praktijk is dat veel ondernemers om allerlei redenen nu geen investeringen doen in zonnepanelen. Hoe om te gaan met de landbouw binnen het Energielandschap zal logischerwijs een plek krijgen in de gebiedsvisie die voorafgaand aan het integrale ontwerp wordt opgesteld. Bij dorpsprojecten zal dit in de op te stellen landschapsvisie een plek kunnen krijgen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
115.	Beperkingen door beleidsmaatregelen Wij maken ernstig bezwaar tegen de op pagina's 46 tot en met 48 genoemde maatregelen, zoals het verbod op kunstmest en drijfmest op gronden in de omgeving van het zonnepark. Deze maatregelen beperken de agrarische gebruiksmogelijkheden van deze gronden aanzienlijk en versterken de negatieve uitstraling richting onze sector. Het verlies aan natuurwaarden op landbouwgrond leidt op deze manier tot nog meer verlies van landbouwgrond. Landbouw mag geen restpost zijn waarop naar believen wordt gecompenseerd ten gunste van andere ontwikkelingen. Om te beginnen kunnen de grondeigenaren in het Energielandschap er zelf voor kiezen of meerwaarde voor natuur binnen het zonnepark wordt gerealiseerd dan wel erbuiten. Als meerwaarde voor natuur binnen het zonnepark wordt gerealiseerd, hoeft er niets te veranderen in de huidige agrarische bedrijfsvoering. Overigens wil de realisatie van meerwaarde voor natuur op agrarische gronden niet zeggen dat landbouwgrond verloren gaat. Het kan wel een andere manier van boeren betekenen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

116.	Gevolgen voor de bodembiodiversiteit Bovendien willen wij een stevige kanttekening plaatsen bij de gevolgen van zonnevelden op landbouwgrond voor de bodembiodiversiteit. Veel natuuronderzoeken en -belevingen zijn gericht op de zichtbare wereld op maaiveldniveau. Als landbouwsector zijn wij ons echter steeds bewuster van het grote belang van de bodemecologie. Per hectare bedraagt het gezamenlijke gewicht van het bodemleven ruim 24.000 kg. Dit hele ecosysteem wordt gevoed door de fotosynthese van de planten op maaiveldniveau, direct via de wortels of indirect via organische stof. Hoewel het ondergrondse leven minder zichtbaar is, is het niet minder belangrijk. Het ontnemen van zonlicht aan de begroeiing door zonnevelden heeft grote gevolgen voor deze bodemecologie. Er zal wellicht enige zichtbare begroeiing ontstaan, maar niet in de intensiteit zoals bij duurzaam beheerde landbouwgrond het geval is.
	In het beleidskader is gesteld dat bij de inrichting van een zonnepark de bodemkwaliteit, waterkwaliteit en de ecologische kwaliteit binnen het zonnepark niet achteruit gaat en dat er sprake is van meerwaarde van natuur en het versterken van de biodiversiteit. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
117.	Onderwerpen die worden gemist a. Nulmetingen en monitoring door onafhankelijke experts. Flora, fauna, veiligheid, Jaarlijks monitoring. Kosten voor initiatiefnemers. Helpdesk inrichten. Klachten moeten binnen 14 dagen worden hersteld. Kosten van herstel komen ten laste van de initiatiefnemer. Indien niet wordt hersteld volgt een boete / dwangsom.
	Zie beantwoording zienswijze 45.
118.	1. P. 2: Bij energielandschap staat opgenomen dat in het energielandschap <u>met name</u> energieopwekking plaats vindt door zonnepanelen. Graag verduidelijken waar nog meer aan wordt gedacht. 2. P. 2: Landschappelijk inpassing. Graag verduidelijken wat er wordt verstaan onder “harmonieus”. 3. P.3: Meervoudig ruimtegebruik. Graag verduidelijken wat wordt verstaan onder “op verschillende momenten”. Zijn dit momenten binnen een jaar of bijvoorbeeld na 1 jaar of na 5 jaar of na 20 jaar?
	Zie de beantwoording van de zienswijzen 50, 51 en 52.
119.	4. P. 4: Naast de genoemde resterende opgave van 56 ha ook andere projecten noemen die op dit moment in de pijplijn zitten: a. tijdens een sessie heeft een medewerker van de gemeente aangegeven dat ook de zonnepanelen bij de RWZI Eelde in mindering worden gebracht van de opgave (56 ha) b. daarnaast dienen ook de oppervlakten van de zonneparken bij dorpen hiervan in mindering worden gebracht (zoals beschreven in de omgevingsvisie).
	Er zijn geen andere zonneparken in de pijplijn. Zonnepark RWZI is al in mindering gebracht. Resteert 56 ha. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing.

120.	5. P. 4: In Het CBK wordt de term “snelwegpanorama” 4x genoemd. Wat is de definitie/beschrijving van “snelwegpanorama”? Hoe kunnen wij vaststellen dat aan deze bepaling wordt voldaan?
	Zie beantwoording zienswijze 53.
121.	6. P. 5: Het Participatietraject. In het CBK is geen input vanuit het participatietraject “energielandschap” terug te vinden, m.u.v. een paar quotes. De zin “Dit beleidskader is <u>mede</u> het resultaat van een participatietraject...” is derhalve niet juist. Mijn reactie op het participatietraject volgt nadat het participatieverslag gereed. 7. P. 9: Bovenaan de pagina: hier wordt aangegeven dat zeker bij dorpsprojecten het van belang is om een goed participatietraject te doorlopen. Dit geldt evengoed, en vanwege de grootschaligheid nog wel meer, voor de belanghebbenden rondom het energielandschap. De laatste zin ontbreekt in de alinea. 8. P. 10: Welke bron/regelgeving/studie etc. ligt ten grondslag aan het genoemde % van 30% in de zin “Minimaal 30% van het terrein wordt gebruik voor landschappelijke en natuurwaarden”. Waarom 30% en waarom niet 40% of 50%? Is de genoemde 30% van de netto ha oppervlakte of de bruto ha?
	Zie beantwoording 54 en 55. Het participatieverslag is openbaar, zie besluitenlijst collegevergaderingen van 7 oktober 2025 op de gemeente website. Verslag is toegezonden aan de deelnemers van het participatieproces Energielandschap.
122.	9. P. 10: Het uitvoeren van nulmetingen t.a.v. flora en fauna. Toevoegen dat nulmetingen worden uitgevoerd door onafhankelijke experts (b.v. de WUR). Daarnaast toevoegen dat opvolgende metingen (monitoring) jaarlijks plaatsvinden. De kosten van de nulmetingen en monitoring en eventueel daaruit voortvloeiende herstelwerkzaamheden komen ten laste van de initiatiefnemer van het project. Zie verder onder “Onderwerpen die worden gemist”.
	In het beleidskader is vermeld dat het om een onafhankelijke expert gaat die ten laste komt van de initiatiefnemer. Het beleidskader noemt één jaar en drie jaar na oplevering. Dit achten wij redelijk om een goed beeld te krijgen van de gerealiseerde maatregelen. Vergunningvoorwaarden over het beheer en in standhouding blijven ook daarna van kracht. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing.
123.	10. P. 14: Rechts onderaan: “De provincie hanteert de voorkeursvolgorde en houdt daarbij rekening met de mogelijkheid om zonneparken op landbouwgrond te realiseren mits dit noodzakelijk is voor het halen van de energiedoelstellingen zoals in de RES Drenthe afgesproken.” a. In het conceptbeleid dient een diepgaande motivering te worden opgenomen hoe het conceptbeleid zich verhoudt tot de aangescherpte (bestuurlijke bindende) zonneladder zich verhoudt tot het energielandschap. b. Op grond van de bestuurlijke afspraken, die de provincie hanteert, valt het grootschalig landbouwgebied dat is aangewezen voor zoekgebied energielandschap in trede 4 i.p.v. trede 3 zoals opgenomen in de omgevingsvisie.

	c. Bestuurlijk is door het Rijk, provincie en gemeenten overeengekomen dat het gebruik van landbouwgronden voor zonneparken ongewenst is. d. Er zijn slechts 3 uitzonderingen hierop beschreven (nee, tenzij). Wanneer hier een beroep op wordt gedaan dan is het belangrijk dit nu ook te beschrijven (in het vervolgtraject zal dit beleid mogelijk ook onderdeel worden van rechterlijke toetsing waarbij deze motivatie wezenlijk is voor verbindendheid van het beleid). e. Het behalen van de RES-doelstellingen is nadrukkelijk niet opgenomen als uitzonderingsgrond (zoals nu als motivatie is opgenomen). f. Het verzoek is dus om de motivatie expliciet te maken en niet alleen mondeling aan te geven dat de verwachting is dat het beleid daarin passend is.
	Zie beantwoording zienswijze 56.
124.	11. P. 16: Het opgenomen citaat van het overlegorgaan Drentse Aa is suggestief. Deze is inderdaad opgenomen in het document. Echter er staat ook opgenomen dat in het Drentse Aa landschap geen plaats is voor grootschalige installaties voor energieopwekking. De conclusie was juist dat het gebied andere belangrijke doelen dient. Het onderzoek bekijkt of en hoe hernieuwbare energie een plek zou kunnen krijgen in het Drentse Aa gebied. Uit het document valt op te maken dat het zoekgebied binnen het Drentse Aa gebied zich goed leent voor een energielandschap. Daarbij kunnen meerdere doelen worden gediend. Dat kan ook aan de orde komen bij het opstellen van de gebiedsvisie in het vervolgtraject. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
125.	12. P. 16: De laatste zin rechtsonder. “Het gebied heeft wel degelijk kwaliteit”. Dit is een denigrerende opmerking die niets toevoegt, derhalve verwijderen. Dit komt letterlijk uit het document. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
126.	13. P. 18: Kader Netcongestie: Wat voor ruimte is er gereserveerd op het net voor het energielandschap? Het argument was toch dat het energielandschap aangesloten wordt op hoogspanning en de kleinere parken/ daken op laagspanning worden aangesloten? Dit is een ander argument. En hoeveel ruimte is er dan gereserveerd? De reservering betreft de afspraken die met alle gemeenten zijn gemaakt met de netbeheerders in het kader van de RES-Drenthe. Zij houden rekening met ons RES-doel voor zonneparken. Het klopt dat een aansluiting plaats zal vinden op het hoogspanningsstation van Tennet. Daardoor worden laag- en middenspanningsnetten niet extra belast.
127.	14. P. 35: Onderaan, de suggestie wordt gewekt dat er een heel nieuw landschap wordt gecreëerd binnen het volledige zoekgebied. Alleen de gronden en direct naastgelegen voor zonnepanelen worden toch “herontwikkeld”? Verder graag met voorbeelden toelichten wat wordt verstaan onder inrichting- en beheersmaatregelen die ook na het zonnepark behouden kunnen blijven. Bij het opstellen van de gebiedsvisie wordt naar het hele zoekgebied gekeken om de ontwikkeling in zijn samenhang te bekijken en kansen te benutten op het gebied van hernieuwbare energie, energieopslag, landbouw, landschap, natuur, recreatie en dergelijke. Na ontmanteling van het zonnepark worden maatregelen voor natuur en landschappelijke inpassing behouden. Denk bijvoorbeeld aan groenstructuren die zijn ingepast in het gebied.

128.	15. P. 36: Onderaan laatste zin, graag toevoegen dat zich hier “EEN GROOT AANTAL” woningen bevinden met zicht op het zoekgebied. Het verschil in bebouwing/bewoning (aantal huishoudens) tussen het noordelijke (veel bebouwing) en zuidelijke (weinig bebouwing) deel van het zoekgebied blijkt niet duidelijk uit de tekst. Graag verduidelijken.
	Zie beantwoording zienswijze 59. Onder de kop ‘Het noordelijk deel – veldgronden (169 ha) wordt ons inziens een voldoende beschrijving gegeven van de woningen in het gebied. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
129.	16. P. 37: Kader Omgevingsvisie: “Uit landschapsonderzoek is duidelijk geworden dat het gebied zich leent voor het inpassen van een energielandschap”. Graag deze motivatie opnemen in het beleid, de motivatie is immers niet opgenomen in de omgevingsvisie. Ook in het landschapsonderzoek is hiervoor geen motivatie aanwezig. Het zou daarom goed zijn om in het beleid te motiveren waarom dit gebied zich zo goed leent voor dit doel. Dit is immers de dragende motivering geweest om geen andere gebieden in de gemeente aan te wijzen waarvoor wel (vele) verzoeken zijn ingediend bij de gemeente.
	Daarvoor wordt verwezen naar bijlage 4 van het beleidskader zon op land. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing.
130.	17. P. 37: Kader Omgevingsvisie: Uit de uitgevoerde onderzoeken blijkt dat deze zone kan fungeren als een “bufferzone”. Graag verduidelijken wat wordt verstaan onder een bufferzone. Wat zijn de zichtbare kenmerken en welk doel wordt ermee gediend en wat kan een zonnepark daaraan bijdragen?
	Zie voor de beantwoording zienswijze 61.
131.	18. P. 37: De oppervlakte van 56 ha is lager wanneer de panelen bij de RWZI hiervan af worden getrokken.
	Zie beantwoording 119.
132.	19. P. 37: Vijfde bullet: Dorpsprojecten vallen onder trede 3 (genoemd worden trede 2 of 4), ook deze worden in mindering gebracht van de totale opgave. Beter is dus om trede 2 t/m 4 te noemen zoals ook opgenomen in de omgevingsvisie blz. 80.
	Trede 4 gaat over grootschalige velden. De dorpsprojecten zijn kleine zonneparken. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing.
133.	20. P. 38: Eerste bullet: het verzoek is om het minimum aantal ha voor het zuidelijke deel te verhogen. Op deze wijze wordt beter rekening gehouden met de belangen van de omwonenden (zie ook de opmerking bij nr. 15). Het is onduidelijk hoe de 22 ha tot stand is gekomen. Gezien de verwijzing naar het gemeentelijk onderzoek dat een park van 43,5 ha mogelijk maakt lijkt het logisch om dat als uitgangspunt te nemen.
	In het ontwerp-beleidskader is geen minimum gesteld voor het zuidelijk deel. Er is wel een maximum opgenomen voor het noordelijk deel met het oog op draagvlak in het noordelijk deel en draagkracht van het gebied. Het gaat tekens om netto-oppervlaktes zonder landschappelijke inpassing. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

134.	21. P. 38: Derde bullet: Uitgesloten locaties: Het begrip “kwetsbaarheid” verder toelichten. Dit gebied is vanuit landschappelijk oogpunt (‘kamertjes’) bij uitstek geschikt om zonnepanelen in weg te werken; de beplanting/groenstroken zijn al aanwezig en voldoende groot om de panelen aan het oog te onttrekken. Dit was ook de conclusie van de omwonenden aan de fietstocht door het gebied. Door deze bepaling op te nemen wordt het zoekgebied op voorhand kleiner. Waarom was deze locatie wel opgenomen in de Omgevingsvisie? Daarnaast is de zin opgenomen: : “Hier liggen kansen voor vernatting en natuurontwikkeling”. a. Kansen zijn vrijblijvend. Zijn er plannen in de maak? b. Een combinatie panelen met vernatting is ook een mogelijkheid. c. Een gebied uitsluiten voor natuurontwikkeling kan ik niet rijmen met het begrip ‘biodiversiteit’ dat in het CBK 46x (!) wordt genoemd in combinatie met een zonnepark (=tegenstrijdig). In feite wordt er gezegd dat in het brongebied geen zonnepanelen moeten komen omdat dit natuurontwikkeling in de weg staat terwijl aan de andere kant wordt beweerd dat zonneparken en biodiversiteit hand in hand gaan. Graag ontvang ik hierop een nadere toelichting.
	In het landschapontwikkelingsplan (LOP) van de gemeente Tynaarlo is aangegeven dat in beekdallandschappen geen rode ontwikkelingen (bouwwerken) mogen plaatsvinden. Daarbij heeft het gebied, dat een brongebied is, bijzondere cultuurhistorische en natuurwaarde. Er zijn (nog) geen plannen voor verdere vernatting of natuurontwikkeling. Zie verder ook de beantwoording van zienswijze 63. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
135.	22. P. 38: Wat zijn meervoudige opstellingen? Dit klinkt groot. Graag verder toelichten met voorbeelden.
	Zie de beantwoording van zienswijze 64.
136.	23. P. 38: Vierde bullet: Wanneer er meer oppervlakte door de verschillende initiatiefnemers wordt aangevraagd dan de maximale 56 ha, op welke wijze vindt dan een keuze plaats tussen de verschillende partijen?
	Er wordt één samenhangend ontwerp gemaakt door de initiatiefnemers samen. Daarbij moet rekening worden gehouden met het maximum van 56 ha. De vergunningaanvragen worden gebaseerd op en ook getoetst aan het gezamenlijke ontwerp. Daardoor hoeft deze keuze niet gemaakt te worden.
137.	24. P. 38: Achtste bullet: de landschappelijke inpassing vindt plaats met inheemse soorten. Wordt daarbij ook rekening gehouden met de jaargetijden (wintergroen)? De provinciale handreiking schrijft dwingend voor dat er voldoende afstand moet worden aangehouden zodat ook in de winter geen zicht is op het zonnepark. Deze aanvulling graag opnemen.
	Als er inheemse wintergroene soorten zijn die passen in het landschap kunnen die in aanmerking komen. In het beleidskader is al beschreven dat direct zicht vanuit woningen vanaf de begane grond wordt voorkomen. Bij de keuze van beplanting en de manier waarop die wordt toegepast moet daar rekening mee worden gehouden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
138.	25. P. 39: Tweede bullet: is versterken landschap/biodiversiteit een doel of een voorwaarde. Dit laatste is zwaarder. Voorkeur dus voor de laatste term. Daarnaast toelichten wat hieronder wordt verstaan. Wanneer is objectief vast te stellen dat het landschap is versterkt of de doelen m.b.t. biodiversiteit zijn gehaald? D.w.z. beter kwantificeren/beschrijven.
	Het gaat om een doel. Daarvoor moet een pakket aan maatregelen worden bepaald door de initiatiefnemers die in het projectplan wordt beschreven. Daarbij moet aannemelijk worden

	gemaakt en toegelicht hoe het project bijdraagt aan het realiseren van meerwaarde voor natuur. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
139.	26. P. 39: Vierde bullet: zo vroeg mogelijk is niet concreet en daarmee niet handhaafbaar. Toevoegen dat hierover bindende afspraken worden gemaakt in het vergunningentraject. Het is wenselijk dat de parken direct volledig aan het zicht onttrokken zijn.
	Afspraken over het aanbrengen van de landschapselementen worden vastgelegd in het projectplan, dat met participatie van de omwonenden wordt opgesteld. Het projectplan vormt de basis voor de vergunningsaanvraag. Landschapselementen moeten de tijd krijgen om tot wasdom te komen. Dit betekent dat het per direct volledig aan het zicht onttrekken van de zonnepanelen met beplanting niet in redelijkheid geëist kan worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassen
140.	P. 39: Zesde bullet: ...overlast tot een minimum beperkt... is niet concreet en daarmee niet handhaafbaar. In plaats hiervan opnemen dat werkzaamheden alleen plaatsvinden op werkdagen tussen 8.00 — 18.00 uur. Calamiteiten, met risico's voor de omgeving, vallen buiten deze tijdspanne.
	Het Besluit Bouwwerken Leefomgeving (Bbl) schrijft voor dat bouwwerkzaamheden alleen mogen plaatsvinden op werkdagen en op zaterdag tussen 7.00 en 19.00. De gemeente kan deze geluidsregels versoepelen, niet strenger maken. De gemeente Tynaarlo heeft geen soepeler regels opgenomen in het Omgevingsplan en houdt de voorgeschreven tijdsperiode in het Bbl aan. Conclusie: tekst wordt aangepast in overeenstemming met Bbl: Tijdens en na aanleg zijn verkeersbewegingen en werkzaamheden niet toegestaan tussen 19.00 uur en 7.00 uur, tenzij in het geval van calamiteiten.
141.	P. 39: Zesde bullet: toevoegen dat toegangswegen direct langs de A28 worden aangelegd (niet via bestaande wegen en zeker niet via de doorfietsroute Assen Groningen) zodat omwonenden en het verkeer dat nu al gebruik maken van de smalle wegen in het zoekgebied niet worden extra belast met werkverkeer t.b.v. de zonneparken.
	Als het ontwerp van het Energielandschap definitief is, wordt bekeken wat een haalbare oplossing is die overlast voor omwonenden en andere gebruikers zoveel mogelijk beperkt. De doorfietsroute is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
142.	29. P. 39: Negende bullet: efficiëntere benutting van schaarse netcapaciteit. Dit is niet concreet. Wanneer wordt aan deze bepaling voldaan? Als er b.v. 30% efficiënter wordt benut, hoe en door wie wordt dit gemeten? Graag concreet maken zodat dit toetsbaar wordt.
	In het beleidskader is opgenomen dat initiatiefnemers een samenhangend ontwerp op basis van de participatief opgestelde gebiedsvisie. Hierbij dient ook gezorgd te worden voor een optimaal geïntegreerde technische infrastructuur, waaronder gedeelde kabels naar het hoogspanningsstation, transformatorstations en kabeltracés. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
143.	P. 39: Laatste bullet: energiehub Vriezerbrug met kansen voor zon op dak. Dit dient onderzocht/concreet gemaakt worden. Dit kan leiden tot een substantiële verlaging van de benodigde oppervlakte voor het behalen van de RES doelstelling. Gezien de wensen van het industrieterrein is het belangrijk dat dit eerst wordt onderzocht voordat de aanvragen van de initiatiefnemers worden ingediend. Er mag immers niet meer dan 56 ha aan zonnepanelen worden gerealiseerd.
	Voor zon op dak en zon op land bestaan separate RES-doelstellingen. De realisatie van zon op dak wordt niet meegeteld bij het realiseren van het RES-doel voor zon op land. De gemeente zet tegelijkertijd in op het realiseren van de ambities van zon op dak en op zon op

	land. Afwachten tot het doel voor daken is gerealiseerd zou tot ongewenste vertragingen leiden van de energietransitie in onze gemeente. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
144.	P. 40: Eerste bullet: graag toelichten wat wordt verstaan onder de bossenstrategie van de provincie in relatie tot het gebied.
	De provinciale bossenstrategie is een uitwerking van de landelijke bossenstrategie waarin bepaald is dat in 2030 het bosareaal in Nederland met 10% is uitgebreid. Deze bossenstrategie zou koppelkansen kunnen bieden bij het realiseren van de meerwaarde voor natuur en het versterken van de biodiversiteit binnen het gebied. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
145.	P. 40: Tweede bullet, zie opmerkingen bij nr. 21.
	Zie beantwoording nr. 21
146.	P. 40: Vierde bullet: Koppelkansen: initiatiefnemers onderzoeken koppelkansen en 5e bullet: Onderzoek mogelijkheden van recreatieve toepassingen. Alleen onderzoeken is veel te vrijblijvend. Deze onderwerpen dienen verplicht te worden ingevuld bij een vergunningsaanvraag, waarbij de gemeente een percentage van de totale investering in euros voorschrijft dat moet worden besteed aan voornoemde onderwerpen.
	Het gaat er hierbij om dat er voldoende onderzoek is gedaan naar koppelkansen en hoe die gerealiseerd kunnen worden. De gemeente zal beoordelen of daar voldoende inspanning op is geleverd. Ze kan niet afdwingen dat koppelkansen worden uitgevoerd. Als op dergelijke onderwerpen aantoonbaar te weinig inspanning is geleverd, kan dat voor de gemeente aanleiding zijn om geen medewerking te verlenen aan initiatieven, tenzij daar alsnog aanvullende inspanningen op worden verricht. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
147.	P. 41: Tweede bullet: Zorg met het ontwerp dat de openheid van het gebied als kwaliteit behouden blijft. Maak hierbij gebruik van de (versterking van) zichtlijnen. Graag veel meer concreet maken. Ik kan maar 1 situatie voorstellen dat hieraan kan worden voldaan en dat is het park volledig ingraven zodat het niet zichtbaar is.
	De uitwerking van hoe de openheid van het gebied binnen de aangegeven kaders behouden kan blijven, zal plaatsvinden bij het opstellen van een gebiedsvisie en het gezamenlijk samenhangend ontwerp waar omwonenden en overige belanghebbenden bij betrokken worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
148.	P. 41: Derde bullet: De afstand van minimaal 100 meter is veel te klein, zeker gezien de lange zichtlijnen in het gebied. Dit zou minimaal 300 meter moeten zijn. Andere gevonden beleidstukken van gemeenten hanteren een afstand van minimaal 200 meter tot woningen, gezien de lange zichtlijnen zou dit bij het energielandschap langer moeten zijn. a. Dichtbij lijkt alles groot, ver weg lijkt alles klein. Door afstand te houden van wegen en bebouwing is een zonnepark minder dominant aanwezig en zal het de leesbaarheid van het landschap minder snel verstoren. b. Toevoegen dat een woning niet mag worden ingesloten door zonnepanelen. c. Toevoegen dat de afstand wordt gemeten van de erfgrans tot de begrenzing van het zonnepark. Onder c. is het begrip erfgrans opgenomen omdat het begrip woningen niet voldoende concreet is: er zijn ook B&Bs, garages, schuren, terrassen/zitjes met uitzicht. Concreet meetbaar is de erfgrans. Mijn suggestie is dus om erfgrans van omwonenden te gebruiken en niet het begrip woning. Onder begrenzing van het zonnepark wordt verstaan de erfgrans van het zonnepark. De afstand wordt dan gemeten tussen beide erfgransen.
	Er zijn geen landelijke normen voor de afstand van woningen tot zonneparken. Wel is er rekening te houden met geluidnormen van eventuele installaties zoals omvormers die een bepaalde afstand vereisen.

	In het ontwerp-beleidskader wordt een minimale afstand gehanteerd van 100 meter van de erfgrans van woningen tot aan het hekwerk van zonneparken. Dat is naar onze mening acceptabel en geeft ruimte voor een goed ontwerp, waarbij rekening kan worden gehouden met behoud van openheid en zichtlijnen. Dat hoeft uiteraard niet te betekenen dat niet meer afstand tot woningen kan worden aangehouden. Dat zal afhangen van het ontwerp waarbij bewoners en belanghebbenden worden betrokken. Na intern overleg zijn wij wel tot een andere methode gekomen om de minimale afstand tot zonneparken te bepalen, omdat die objectiever is en in de praktijk makkelijker toetsbaar. In het beleidskader nemen we daarom een minimale afstand op van 150 meter vanaf de gevel van de woning tot het hekwerk van het zonnepark. Dit zal in de meeste gevallen leiden tot een iets grotere afstand van het zonnepark. In het ontwerp-beleidskader ontbreekt de nadere aanduiding dat dit afstandscriterium alleen van toepassing is op woningen gelegen binnen het zoekgebied tussen het Noord-Willemskanaal en de A28. Door de ligging van woningen buiten het zoekgebied wordt al voldoende afstand tot zonneparken gewaarborgd. Conclusie: Het afstandscriterium van woningen tot zonneparken onder de kop 'afstand tot woningen' wordt aangepast tot 150 meter zoals hierboven geformuleerd. Het afstandscriterium geldt voor woningen gelegen binnen het zoekgebied.
149.	P. 41: Vierde bullet: deze bepaling moet eruit. Een omwonende kan door deze bepaling door een initiatiefnemer onder druk worden gezet. Dit is onwenselijk. Bepaling is al verwijderd naar aanleiding van opmerkingen op concept beleidskader. De bepaling is niet meer aanwezig in de versie die ter inzage heeft gelegen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
150.	P. 41: Vijfde bullet: Direct zicht op, wordt voorkomen door goede landschappelijk inpassing e/o voldoende afstand tussen panelen en woningen. Hoe ziet de gemeente dit? Worden er bomen van 5 meter hoog geplant? Maar hoe zit het dan met de openheid van het landschap? Graag dit verder concreet maken. Voor de te hanteren afstand wordt verwezen naar de beantwoording van zienswijze 70. De invulling van de landschappelijke inpassing binnen de aangegeven beleidskaders zal plaatsvinden gedurende het opstellen van een gebiedsvisie en het gezamenlijk samenhangend ontwerp waar omwonenden en overige belanghebbenden bij betrokken worden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
151.	P. 42: Behoud van snelwegpanorama in het noordelijk deel. Ook hier geldt: er is vanuit de snelweg op diverse plaatsen zicht op het zoekgebied, dus als daar een zonnepark komt, dan is het snelwegpanorama wezenlijk aangepast en is ons landschap zeker geen visitekaartje meer voor de provincie Drenthe/gemeente Tynaarlo. Het provinciale beleid met betrekking tot het (snel)wegpanorama sluit ontwikkelingen in het gebied niet uit. Wel dient aandacht besteed te worden aan zorgvuldige landschappelijke inpassing. Door middel van het beleidskader zon op land wordt hier vorm aan gegeven. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
152.	P. 42: Vierde bullet: Kwalitatieve en kwantitatieve randvoorwaarden en/of indicatoren en de daarbij behorende doelen worden verder uitgewerkt. Wie gaat dit doen? Zijn omwonenden daarbij betrokken? Wie stelt vast dat de indicatoren objectief zijn? Wie bepaalt of de doelen zijn behaald? Deze bullet veel meer concreet maken. In het beleidskader is opgenomen op pagina 46, bullet 5, dat omwonenden, lokale natuurorganisaties, energiecoöperatie, de gemeente, initiatiefnemers (en overige belanghebbenden) onder leiding van een expert (ecoloog) de doelen met betrekking tot de meerwaarde voor natuur opstellen. Het is niet goed mogelijk omdat al in het beleidskader te regelen, omdat het afhangt van de gebiedsvisie, de keuzes die daarin gemaakt worden en het samenhangende ontwerp voor het Energielandschap. De kwalitatieve en kwantitatieve randvoorwaarden en/of indicatoren met betrekking tot meerwaarde voor natuur en de bijbehorende doelen worden uitgewerkt in de gebiedsvisie. In het onderdeel <i>Mensenwerk-inwonersparticipatie</i> is opgenomen dat het opstellen van de gebiedsvisie zal plaatsvinden op basis van co-creatie met de omwonenden.

	Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
153.	P. 42: Laatste bullet: Minimaal 25% open ruimte tussen de tafels. Waarom is dit percentage gekozen? Wie heeft dit bepaald? Graag opnemen wat de maximale hoogte is van de tafels/panelen en de installaties die op het park worden geplaatst, inclusief de hekwerken (dat we niet het gevoel krijgen dat we in een gevangenis wonen).
	Dit percentage is een eis voor de SDE++ subsidie voor zonnepanelen die rekening houdt met natuur in zonneparken en waarbij geen achteruitgang van de bodemkwaliteit plaatsvindt. De hoogte van zonnepanelen kan afhankelijk zijn van de aard en de waarden van het landschap en het type zonnepark. Dat kan op voorhand niet bepaald worden en zal bij de gebiedsvisie en het ontwerp plaatsvinden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
154.	P 43: Derde bullet: Initiatiefnemers realiseren de maatregelen zo vroegtijdig mogelijk. Dit is niet concreet. Graag concreet en toetsbaar maken, b.v. binnen 4 weken voor..., daarnaast een boetebepaling opnemen als de termijn wordt overschreden. De belangen van initiatiefnemers en omwonenden zijn tegengesteld; wat de één vroeg vindt, vindt de ander veel te laat.
	Afspraken over het aanbrengen van de landschapselementen en inpassingsmaatregelen worden vastgelegd in het projectplan, dat met participatie van de omwonenden wordt opgesteld. Het projectplan zal de basis vormen voor de vergunningverlening. Het projectplan en de verleende vergunning geven voldoende grondslag voor toezicht en handhaving mocht dit nodig zijn. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
155.	P. 43: Vijfde bullet: Initiatiefnemer monitoren...dat initiatiefnemers hun eigen proces monitoren valt binnen hun bedrijfsvoering. Cruciaal is de controle op de monitoring door een onafhankelijke instantie. Aangezien de gemeente onderdeel wordt van deze PPS samenwerking, is de gemeente hiervoor niet de meest geschikte partij. (slager keurt zijn eigen vlees). Over het monitoren en controle hierop dienen bepalingen te worden opgenomen t.a.v. welke instantie hiervoor wordt aangewezen. Hoe vaak dit gebeurt (voorstel 1 x per jaar), binnen welke termijn geconstateerde gebreken moeten worden hersteld. Welke sanctie staan op het niet tijdig realiseren van herstelwerkzaamheden. Rapportages hierover worden openbaar gemaakt.
	Monitoring zal uitgevoerd worden met een onafhankelijk expert op het gebied van de ecologie (zie pag 51 Handhaving en monitoring). Ook omwonenden, lokale natuurorganisaties en andere belanghebbenden worden bij de monitoringsactie betrokken. De monitoring wordt verder uitgewerkt in het monitoringplan dat onderdeel zal uitmaken van de vergunningsaanvraag en wordt beoordeeld door de gemeente (zie pag 47, 1 ^e bullet). Het proces van vergunningverlening is een gescheiden proces binnen de gemeentelijke organisatie en staat los van de rol van de gemeente als ontwikkelaar, zowel in persoon als in functie. Hiermee worden de onafhankelijkheid van de vergunningverlening en het toezicht en handhaving geborgd. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
156.	P. 43: Randvoorwaarden agrarische gronden buiten het zonnepark. Wat is de begrenzing hiervan, afstand tot zonnepark? Of geldt dit voor het hele zoekgebied? Hebben grondeigenaren (met grasland/akkerland) die in het zoekgebied wonen en niet meedoen met een zonnepark last van deze bepaling in hun bedrijfsvoering? D.w.z. is deze bepaling kostenverhogend voor deze groep?
	De begrenzing van de compensatie buiten het zonnepark en de wijze waarop hier invulling aan gegeven wordt is maatwerk. Dit maatwerk wordt opgenomen in het ecologische beheerplan dat onderdeel uitmaakt van het projectplan en de vergunningsaanvraag. Wel is opgenomen dat de gebieden tussen het zonnepark en de woningen de voorkeur hebben zodat de gerealiseerde meerwaarde voor natuur en landschap ook een meerwaarde oplevert voor de directe woonomgeving van de omwonenden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

157.	P. 45: halverwege: wat is ruim van tevoren? Concreet maken.
	(Zienswijze heeft betrekking op concept beleidskader en niet op de ter inzage gelegde versie, verwijzing naar paginanummers en teksten is niet meer actueel) In het concept beleidskader dat ter inzage heeft gelegen is opgenomen op pagina 49 3^e bullet dat de alle belanghebbenden minimaal drie weken van te voren worden uitgenodigd voor de 1^e informatiebijeenkomst. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
158.	P. 46: zie ook een eerdere opmerking: wijzigingen tijdens de bouw van het zonnepark of daarna moeten worden afgestemd in een participatieovereenkomst (Change management).
	(Zienswijze heeft betrekking op concept beleidskader en niet op de ter inzage gelegde versie, verwijzing naar paginanummers en teksten is niet meer actueel). In het concept beleidskader dat ter inzage heeft gelegen is opgenomen op pagina 51, 8^e bullet, dat bij wijzigingen van het oorspronkelijke plan opnieuw een participatietraject doorlopen moet worden met belanghebbenden en kan ook betekenen dat een nieuwe vergunning aangevraagd dient te worden. Hoeveel participatie nodig is en of een nieuwe vergunningsaanvraag noodzakelijk is, hangt af van de aard en omvang van de wijzigingen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
159.	P. 47: initiatiefnemers zorgen voor experts. Dit is slager keurt eigen vlees. Aanvullen dat de experts moeten worden goedgekeurd door de participanten.
	In het ontwerp beleidskader dat ter inzage heeft gelegen is opgenomen op pagina 51, 4^e bullet, dat de initiatiefnemers zorgen voor betrokkenheid van onafhankelijke experts. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
160.	P. 47: handhaving en monitoring: dit is niet eenmalig, maar dient jaarlijks of eventueel nog vaker worden ingepland. Acties uit deze overleggen zijn niet vrijblijvend voor de initiatiefnemers.
	(Zienswijze heeft betrekking op concept beleidskader en niet op de ter inzage gelegde versie, verwijzing naar paginanummers en teksten is niet meer actueel) In het concept beleidskader dat ter inzage heeft gelegen is opgenomen op pagina 51 onder Handhaving en monitoring opgenomen dat een jaar na oplevering een eerste monitoringsronde zal plaatsvinden en een tweede monitoringsronde na drie jaar. Aanvullende maatregelen die uit deze monitoring naar voren komen en die nodig zijn om de vooraf gestelde doelen te realiseren vallen onder de verantwoordelijkheid van en komen ten laste van de initiatiefnemer. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
161.	P. 54: Natuurlijke klimaatbuffer: veelal hoger waterpeil, sloten dempen, drainage afsluiten etc; wat gaat dit betekenen voor onze woonpercelen? Krijgen wij dan problemen met afwatering?
	De mogelijke negatieve effecten van maatregelen op de waterhuishouding moeten bij de vergunningaanvraag in beeld worden gebracht. Uitgangspunt is dat omwonenden hier geen schade van mogen ondervinden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
162.	Ik zie geen bepalingen m.b.t. hoogte van de panelen en installaties (ik zie bij sommige parken grote bigebouwen in het landschap). In biilage 2 staat onder D: Laat de hoogte van de panelen passen bij het landschapstype. Dit is te vaag. Dit ook concreet vastleggen in meters.
	De hoogte van zonnepanelen kan afhankelijk zijn van de aard en de waarden van het landschap en het type zonnepark. Dat kan op voorhand niet bepaald worden en zal bij de gebiedsvisie en het ontwerp plaatsvinden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing

163.	Bepaling opnemen m.b.t. het plaatsen van beveiligingscameras. Mogen niet gericht zijn op erven omwonenden.
	In het beleidskader is opgenomen op pagina 43 dat eventuele beveiligingscamera's niet gericht mogen zijn op percelen en toegangswegen van omwonenden. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
164.	In het concept komt het woordje veilig maar 1 x voor! (Begrippenlijst bij Beheerplan). Dit wordt verder niet uitgewerkt. De volgende ontwerpprincipes opnemen m.b.t. veiligheid voor de omgeving/omwonenden/leefomgeving: • Onderzoeksrapport ILT dat het parkveilig is voor het soms wel drukke circuitvliegen boven het zoekgebied. (krijgen we geen vliegtuig op ons dak als gevolg van verblinden van de piloot door schitteren van de panelen). Extra kosten (folie?) moeten worden betaald door de initiatiefnemer (en niet via onze Onroerende zaakbelasting). • Onderzoeksrapport door een onafhankelijk bureau (akkoord door bewoners) dat onderzoek doet naar de afwatering van het gebied dat zal wijzigen bij gewijzigd gebruik. Krijgen wij als bewoners geen wateroverlast als gevolg van het plaatsen van panelen? Of juist verdroging door een andere afwatering? Nulmeting bij start en na 3-5 jaar opnieuw meten. • Onderzoeksrapport door onafhankelijk bureau naar geluidsoverlast. Opnemen max. DB in ontwerpprincipes. • Brandveiligheid: onderzoek naar kwaliteit panelen (zowel duurzaam (geen giftige stoffen (lood, PFAS etc.), efficiënt (geen afdankertjes van Schiphol), overslaan van naar rieten daken etc. Eisen dat hiervoor aandacht is. Er moeten blusvoorzieningen worden aangebracht. Punt betreft zowel het afbranden van woningen en het vrijkomen van giftige stoffen. Brandveiligheid in zonneparken: aandachtspunten voor de brandweer - BrandweerNederland.nl • Risico voor planten en dieren: onderhoud met biologische middelen die natuurlijk afbreken in het milieu, geen chemische bestrijdingsmiddelen.
	In het beleidskader is opgenomen op pagina 43 dat een veiligheidsanalyse uitgevoerd moet om mogelijke risico's met betrekking tot het vliegverkeer van Groningen Airport Eelde inzichtelijk te maken. In het beleidskader zal aanvullend opgenomen worden dat bij de bouw van het project wordt gestreefd naar het gebruik van duurzaam geproduceerde zonnepanelen en overige onderdelen van de installatie en dat de toegepaste zonnepanelen PFAS-vrij dienen te zijn. De overige benoemde milieu- en veiligheidsaspecten komen aan de orde bij het traject van de vergunningverlening op basis van concrete plannen. Hiervoor gelden wettelijke regels. Noodzakelijke onderzoeken komen voor rekening van de aanvrager van de omgevingsvergunning. De voorwaarden in de omgevingsvergunning over deze onderwerpen moeten worden nageleefd. Als bij toezicht afwijkingen worden geconstateerd, wordt hier op gehandhaafd. Conclusie: In het beleidskader wordt aanvullend opgenomen dat bij de bouw gestreefd wordt naar het gebruik van duurzaam geproduceerde zonnepanelen en overige onderdelen van de installatie en dat de zonnepanelen PFAS-vrij dienen te zijn Voor de overige benoemde veiligheidsaspecten is het overbodig om deze onderwerpen in het beleidskader te beschrijven omdat dit onderdeel uitmaakt van de taken die gemeente uitvoert op grond van de Omgevingswet.
165.	Flora en fauna: Biodiversiteit staat 46x in het document. Wanneer weten we of hieraan wordt voldaan? Daarom een nulmeting (onderzoek) bij start van een project eisen als ontwerpprincipe met daarbij adviezen hoe in te richten. Na 3-5 jaar opnieuw meten door onderzoeksbureau (b.v. universiteit Wageningen). Betreft zowel planten als dieren.
	In het beleidskader is opgenomen bij het onderdeel dorpsprojecten opgenomen op pagina 26 bij Creëer meerwaarde voor natuur, 3 ^e bullet, dat er een nulmeting uitgevoerd dient te

	worden door een onafhankelijk gespecialiseerd bureau. Deze voorwaarde zal ook opgenomen worden bij het deel voor het energielandschap. In het beleidskader staat al opgenomen op pagina 51 onder Handhaving en monitoring dat een jaar na oplevering en drie jaar later een monitoringsronde uitgevoerd dient te worden waarbij een onafhankelijk expert, de omwonenden, lokale natuurorganisaties en andere belanghebbenden betrokken worden. Conclusie: aanpassing beleidskader. Tekst met betrekking tot uitvoeren nulmeting in het kader van het ecologisch beheerplan wordt ook overgenomen in het deel energielandschap
166.	Bij beplanting hebben bewoners een doorslaggevende stem in de keuze van de bomen en planten. In het beleidskader is opgenomen dat omwonenden betrokken worden bij het opstellen van een gezamenlijk ontwerp en een bijbehorende beheerplan. De keuze van bomen en planten dien wel te voldoen aan de kaders die in het beleidskader zijn opgenomen zoals bijv. het gebruik maken van inheems plantmateriaal en waar mogelijk autochtoon plantmateriaal. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
167.	Meldpunt voor incidenten, vervangen dode bomen, niet houden aan afspraken die zijn gemaakt door de projectontwikkelaars, bij de gemeente + opvolging hiervan binnen x dagen. Er zijn al bestaande meldpunten voor klachten en incidenten bij de gemeente, Omgevings Dienst Drenthe (ODD) en Veiligheid Regio Drenthe (VRD) met bijbehorende procedures. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
168.	Financiële garantie afgeven voor opruimen park door initiatiefnemers (bankgarantie, depotrekening o.i.d.), zodat bij faillissement niet de gemeente blijft zitten met de kosten. Als gemeente zijn wij niet een partij om een depot te eisen. Dat past in een overeenkomst tussen ontwikkelaar en grondeigenaar. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
169.	Eisen meegeven bij het opruimen van het park. Moet milieubewust, certificaat van vernietiging (dat de panelen niet ergens worden gedumpt). In het beleidskader wordt opgenomen dat: - Bij de bouw van het project wordt zoveel mogelijk gebruik van circulaire materialen; - Bij de bouw van het project wordt gestreefd naar het gebruik van duurzaam geproduceerde zonnepanelen en overige onderdelen van de installatie; - De toegepaste zonnepanelen dienen PFAS-vrij te zijn; De initiatiefnemer dien een afvalplan als onderdeel van het projectplan op te stellen. Hierbij wordt aan de voorkant in het projectplan aangegeven welke afvalstromen bij ontmanteling vrij komen en wat er mee gaat gebeuren. De verwijdering en verwerking van de zonnepanelen en installatie zal uitgevoerd dienen te worden conform de dan geldende wet- en regelgeving met betrekking tot recycling en afvalverwerking. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
170.	Duurzame Zonnepanelen: geen Chinese of Amerikaanse panelen, maar Europees of andere (democratische landen). Het aanbod van zonnepanelen die aan deze eis voldoet is helaas nog zeer beperkt. Daarbij is het nog steeds moeilijk om goed inzicht te krijgen in de gehele productieketen. Het overgrote deel van zonnepanelen en componenten ervan komen nog steeds uit China. Het opnemen van deze eisen in het beleidskader zou ertoe leiden dat de realisatie van grote zonneparken onder druk komt te staan. We onderschrijven wel het streven naar duurzaam geproduceerde zonnepanelen. Betaalbaarheid en verkrijgbaarheid spelen daarbij een rol.

	In het beleidskader wordt opgenomen dat bij de bouw van het project wordt gestreefd naar het gebruik van duurzaam geproduceerde zonnepanelen en overige onderdelen van de installatie en dat de toegepaste zonnepanelen PFAS-vrij dienen te zijn. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing.
171.	Iedere wijziging in een projectplan na goedkeuring dient te worden voorgelegd aan de participatiegroep. (Zodat niet achteraf alsnog een bepaling die de ontwikkelaar goed uitkomt erdoor wordt gedrukt).
	In het beleidskader is opgenomen op pagina 51 dat bij wijzigingen van het oorspronkelijke plan opnieuw een participatietraject doorlopen dient te worden met belanghebbenden en ook een nieuwe vergunning nodig kan zijn. Hoeveel participatie 51 dan nodig is hangt af van de omvang en aard van de wijziging. Voor de aanvraag van een nieuwe vergunning wordt het formele proces doorlopen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
172.	Ontwerpprincipe opnemen dat er pas kan worden gestart met de bouw als de stroom volledig (100%) kan worden getransporteerd (capaciteit op het net is gegarandeerd). Niet starten als die mogelijkheid er niet is omdat we anders wellicht een aantal jaren tegen een niet werkend zonnepark aankijken.
	Om financiering te krijgen voor het zonnepark is het vereist dat er een garantie is over de netcapaciteit. Zonder deze garantie is het project niet te financieren. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
173.	Geen aaneengesloten velden, maar ruimte voor fietspaden, wandelpaden etc. tussen de velden. Deze dan ook aanleggen als spelregel in het document.
	In het beleidskader is opgenomen dat de initiatiefnemer een projectplan opstelt met een gebiedsvisie en een gezamenlijk ontwerp waarbij bewoners en belanghebbenden worden betrokken. De landschappelijke inpassing en de doelstellingen met betrekking tot de meerwaarde voor de natuur en biodiversiteit maken onderdeel uit van dit projectplan, maar ook koppelkansen op het gebied van bijv. recreatief gebruik. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing
174.	Niet genoemd is de maximale aanwezigheid/levens duur van een zonnepark. Wel opnemen.
	In het beleidskader worden de termijn waarbinnen zonnepanelen moet worden ontmanteld niet opgenomen. Daarvoor worden de regels gevolgd die in de Provinciale Omgevingsverordening zijn opgenomen. Conclusie: geen aanleiding tot aanpassing